

ŽMOGUS POKYČIŲ LAIKE

Lietuviai
blaškosi tarp
tvarumo ir
turėjimo

Darbas ne vien
pinigams, o
prasmei pajusti:
kodėl
nesusikalba
skirtingos kartos

Dirbtinis
intelektas
kasdienybę
keičia greičiau,
nei spėjame
prisitaikyti

Chaosas ir ginčai
pakeitė
autoritetus:
„Esame
kryžkelėje“

Jaunimas pašiepia
senelių tradiciją:
„Gaudu, kai vos
susituokus ima
klausti, kada vaikai“

Katalikiškoje
Lietuvoje sparčiai
auga musulmonų
skaičius

„Mamų mugės“ įkūrėja Jurga Barbora Jauniškienė:
„Greitoji mada yra apgaulė“

TURINYS

Jaunimas pašiepia senelių tradiciją: „Graudu, kai vos susituokus ima klausti, kada vaikai“	3
Katalikiškoje Lietuvoje sparčiai auga musulmonų skaičius.....	8
Chaosas ir ginčai pakeitė autoritetus: „Esame kryžkelėje“.....	13
Dirbtinis intelektas kasdienybę keičia greičiau, nei spėjame prisitaikyti.....	18
Darbas ne vien pinigams, o prasmei pajusti: kodėl nesusikalba skirtingos kartos.....	21
Lietuviai blaškosi tarp tvarumo ir turėjimo.....	24

VIRŠELYJE — VAIKŲ PREKIŲ „MAMŲ MUGĖS“ ĮKŪRĖJA JURGA BARBORA JAUNIŠKIENĖ („VILMA FILMA PHOTOGRAPHY“ NUOTR.).

AUTORINIUS DARBUS PARENGĖ PATRICIJA PETRIKAITĖ IR NORA VERSOCKAITĖ.

Jaunimas pašiepia senelių tradiciją: „Graudu, kai vos susituokus ima klausti, kada vaikai“

PER KELIS DEŠIMTMEČIUS ŠEIMOS SAMPRATA LIETUVOJE APSIVERTĖ AUKŠTYN KOJOMIS. NUO SOVIETMEČIO TRAUMŲ IKI LGBTQ+ PARTNERYSTĖS, SANTYKIŲ „TINDERYJE“, SKYRYBŲ IR „CHILDFREE“ JUDĖJIMO.

„Nerodyk jausmų, nežliumbk, nekalbėk“

„Šeima buvo viena iš labiausiai nukentėjusių grandžių, nes jai buvo nukirstos galimybės laisvai auginti ir ugdyti savo vaikus“, – apie sovietinės okupacijos metais padarytą žalą šeimai kalbėjo psichologė, Vilniaus universiteto profesorė Danutė Gailienė.

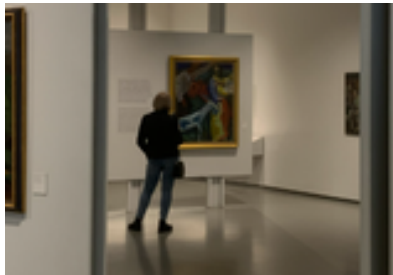
Jos žodžiais, sovietinė okupacija pakeitė vieną esminį dalyką – šeimos ir visuomeninių institucijų vertybių suderinamumą, o to padarius jaučiame iki šiol, nes tai, ką patyrė tėvai, perduota ne tik vaikams, bet ir anūkams.

Vadinamasis tarpgeneracinis perdavimas pasireiškia tokiais imperatyvais kaip „nežliumbk“, „nedaryk“, „nerodyk jausmų“.

„Psichoterapijoje labai jaučiame, kai jauni žmonės kenčia dėl to, jog šeimoje nebuvo įpročio bendrai dalintis savo patirtimi, išgyvenimais“, – sakė D. Gailienė.

Psichologė, Vilniaus universiteto profesorė Danutė Gailienė akcentavo, kad esame nukentėję ir nuo socialinių tinklų / Noros Versockaitės nuotr.

D. Gailienės teigimu, tapome reiklesni santykiuose / Noros Versockaitės nuotr.

Vienas iš išskirtinų lietuvių bruožų – emocinis apleistumas.

Be to, vis dar pastebima smurto tendencija. Ir ne tik prieš kitą asmenį, bet ir prieš save. „Neseniai baigėme projektą, kuriame dideli Lietuvos duomenų masyvai apie savižudiškas mintis buvo lyginami su vakarietiškomis teorijomis“, – atskleidė ji. Paaiškėjo, kad Lietuva, lyginant su kitomis valstybėmis, turi savų ypatumų.

Vienas išskirtinas bruožas yra būtent emocinis apleistumas. Dar alkoholio vartojimas išskirtinai specifiniu tikslu – savigydai. Trečias bruožas yra perduotas perfekcionizmas, kuomet žmogus iš savęs reikalauja negailestingai daug.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, 2025 m. 16 proc. Lietuvos gyventojų pasisakė patyrę smurtą artimoje aplinkoje. Palyginus su 2022 m. atlikto tyrimo rezultatais matyti, kad respondentų dalis sumažėjo 4 proc.

O laikotarpį po Nepriklausomybės psichologė apibrėžė kaip iliuzijų metą. „Visuomenės nuostata apie šeimą buvo tokia, kad bus grįžtama į „seną gerą smetoninį modelį“, t. y. mamos turės galimybę tik auginti savo vaikus, nebūtinai dirbs.

„Tuo neilgu laikotarpiu vyravo toks naivumas, kad net nesirūpinta naujų vaikų darželių statyba, – komentavo profesorė. – Reikėjo nueiti tam tikrą kelią, kad nuostatos būtų sinchronizuotos su naująja realybe.“

Noras pabėgti ir santykiai „Tinderyje“

Ilgainiui laisvėjome, darėmės pakantesni, tolerantiškesni, atidesni vieni kitiems, tačiau, D. Gailienės teigimu, kartu tapome ir reiklesni santykiuose.

Be to, bendravimą keitė ir socialiniai tinklai. Psichologė nurodė, kad jauni pacientai nuo socialinių tinklų yra nukentėję ta prasme, kad kitokių kontaktų nebuvo. „Per pandemiją vėl kita situacija – vieną jauną studentę turėjau konsultuoti dėl lyginimosi su kitais būtent per socialinius tinklus. Tai masinė problema. Dabar tyrimai vis daugiau parodo, kad būtent paaugliai labiausiai paliesti“, – aiškino D. Gailienė.

Ji pabrėžė, kad, nors medijos keičia intymumą, tai – gyvas procesas.

Socialinių tinklų eros iššūkius akcentavo ir porų psichologas Mykolas Truncė: „Ieškant rimtesnių pažinčių „Tinder“ programė-

lėje, tenka laukti, nes daugelis ieško seksualinio pasitenkinimo ar mėgina vienas kitą užkariauti. Nors prasipletė galimybės atrasti sau tinkamą partnerį, problema yra tai, kad nemokame tų santykių kurti.“

Vis dėlto iš „Eurostat“ statistikos matyti, kad santuokų skaičius Lietuvoje yra panašus į kitų Europos valstybių. 2012 m. Lietuvoje 1000 gyventojų teko 6,9 santuokos, o 2023 m. šis skaičius krito iki 4,9. Aukščiausias rodiklis pastebėtas 2014–2015 m., kuomet 1000 gyventojų teko 7,6 santuokos. Europos vidurkis dažniausiai svyruoja tarp 4–5 santuokų 1000 gyventojų.

Porų psichologas Mykolas Truncė pabrėžė, kad nemokame kurti santykių / Noros Versockaitės nuotr.

Esminiai sunkumai – nemokėjimas spręsti konflikto abipusio laimėjimo būdu, pasiekti abipusio seksualinio pasitenkinimo, negebėjimas sutarti dėl bendrų šeimos tikslų.

„Įskaudinus vienas kitą, partneriai nenori apsikabinti, o tik siekia apspjauti arba pabėgti“, – dabartinių santykių dinamiką komentavo porų psichologas.

M. Truncė nurodė, kad kartu su technologijomis kito ir požiūris: „Žmonės nori pagyventi dėl savęs, įsitvirtinti profesinėje srityje, pakeičia. Ateina ir porų, kurios išvis nenori turėti vaikų.“

Šeimos politika lygi skurdo politikai?

Kalbant apie valstybės požiūrį, šeimos psichologas, psichoterapeutas, publicistas Gediminas Navaitis pabrėžė, kad diskusijos apie šeimos apibrėžimą yra beprasmiškos. Pasak jo, šeimą galima apibrėžti psichologiškai, sociologiškai, ekonomiškai, istoriškai, teisiškai, tačiau Lietuvos visuomenė neremia nė vieno konkretaus modelio.

„Remdami viską, realiai neberemiame nieko, – komentavo pašnekovas.

– Šeimos politika yra sutapatinama su skurdo mažinimo politika.“

Paklaustas, ką turi omenyje, G. Navaitis pažymėjo, kad įvairios, su vaikų ir šeimos kūrimu susijusios išmokos yra skurdo, o ne šeimos problemos sprendimas. „Remiantis pačiais minimaliausiais vaikų išlaikymo standartais, vaikui skiriama maždaug pusė minimalaus atlyginimo. Tai negali išspręsti jokios problemos, ar tai bus 100, ar 150 eurų“, – pabrėžė jis.

Remiantis socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, nuo 2025 m. Lietuvoje kiekvienam vaikui per mėnesį mokama 122,5 euro. Vaikams iš daugiavaikių ar nepasiturinčių šeimų, taip pat vaikams, turintiems negalią papildomai skiriama 72,10 euro.

Kiekvienas Lietuvoje gimęs vaikas gauna vienkartinę 770 eurų išmoką (2025 m.).

Vis dėlto psichologas tikino, kad dėl šeimos palaikymo politikos nebuvimo šeimos pamatas pastaruoju metu silpnėja.

Kodėl? G. Navaičio nuomone, taip yra dėl kintančio požiūrio į vaikų gimdymą – dabar jų dažniausiai laukiamasi tik dėl abstraktaus psichologinio motyvo pratęsti giminę ir įdomumo dalyvauti naujos asmenybės brendime.

Lyginant su praeitu dešimtmečiu, dabar kartu poros vidutiniškai išgyvena beveik pusantų metų trumpiau / Noros Versockaitės nuotr.

„Siūlymas, kad vaikus reikia gimdyti todėl, kad Lietuvai trūksta kareivių ir darbininkų, tik prajuokins. Taip pat visai netikiu, kad galvosite, jog vaikas bus pagalbininkas namų ūkyje – ganys žąsis ir karves, – vaikų poreikio pokyčius vardijo ekspertas. – Aišku, vaikas gali rūpintis jumis, kai sulauksite pensijos, tačiau turbūt daugelis žmonių šiandien mano, kad draudimas yra efektyvesnis būdas apsirūpinti senatvėje negu vaikai.“

Be nuostatų pokyčių, specialistai

išskyrė ir vyro bei moters vaidmens šeimoje pokytį.

Pasak M. Truncės, santuokų mažėjimą lemia iš esmės besikeičiantis patriarchalinis modelis.

Nepaisant to, jis vis dar pasireiškia švelnesnėmis formomis. Pašnekovas atkreipė dėmesį, kad moterys nėra lygios su vyrais pagal pavardžių mergaitėms suteikimą. „Siekiau padaryti revoliuciją ir nutraukti šį skaidymą, tad kreipiausi į Seimą, tačiau niekam nerūpi tokie dalykai“, – dalijosi jis.

„Šiuo metu apie 20 proc. besikreipiančių į psichologą yra vyrai. Tai akivaizdžiai neatitinka ankstesnio supratimo apie vaidmenis šeimoje“, – pažymėjo ir G. Navaitis.

„Remdami viską, realiai neberemiame nieko“, – šeimos sampratos pokytį komentavo šeimų psichologas, psichoterapeutas, publicistas Gediminas Navaitis / Asmeninio albumo nuotr.

Lietuva – skyrybų TOP 5

Aiškindami demografines problemas ekspertai pastebėjo, kad apskritai kinta vaikų skaičiaus šeimoje dinamika.

„Tarkime, pagimdote vaiką 32-ųjų metų. Vaikas auga, išeina į mokyklą. Pajuntamas naujas poreikis antram vaikui tik sulaukus 35–37 metų amžiaus. Šioje schemoje nebelieka vietos trečiam vaikui, o ir antram nelabai. Tada ir matome demografines problemas“, – dėstė jis.

Panašias tendencijas pasakė ir porų psichologas M. Truncė. „Dabar neprivalome tuoktis, kad draugautume arba atsigultume į lovą“, – šmaikštavo jis.

Pašnekovas nurodė, kad anksčiau vidutinis pirmosios santuokos amžius siekė maždaug 21-erius metus moterims ir 23-ėjus –

G. Navaičio žodžiais, valstybės parama nesprendžia šeimų mažėjimo klausimo / Noros Versokaitės nuotr.

vyrams. Šiandien moterys tuokiasi sulaukusios 29-erių, o vyrai – maždaug 30 metų.

Jis pažymėjo ne tik mažėjantį santuokų skaičių, bet ir tai, kad jos trumpėja. Lyginant su praeitu dešimtmečiu, dabar kartu poros vidutiniškai išgyvena beveik pusantų metų trumpiau: „Skaičiavau, kad skyrybos Lietuvai kasmet kainuoja apie 120 milijonų. Čia kosminiai skaičiai.“

Remiantis naujausiais „Eurostat“ duomenimis, Lietuva kasmet patenka į dažniausiai besiskiriančių ES šalių pirmąjį penketuką. 2012 m. Lietuvoje 1000 gyventojų teko 3,5 skyrybų, o 2023 m. – 2,7. Tada mus lenkė tik Latvija, Sakartvelas ir Moldova.

Vos susituokus ima klausti, kada vaikai

Kaip pasakoja Abigailė Dagelytė-Saulienė, su vyru jie sutarė iš viso neturėti vaikų. Pašnekovė prisipažįsta esanti „Childfree“ judėjimo šalininkė.

„Aršiausiai reagavo vyro šeima. Dar ir dabar sulaukiame replikų. Buvo vienu metu gana rimtas konfliktas, kad net po to su jais nebendravome apie metus“, – patirtimi dalijosi Abigailė.

Jos teigimu, sovietinis režimas ir čia paliko žaizdų, kurias jaunoji karta dar gydos, nes abejonių prieš vestuves vis tiek būta. „Baisiausia – visuomenės spaudimas, kurį patiria neturėti vaikų pasirinkusios moterys. Daugelis žmonių vis dar

mano, kad vaikų turėti būtina, ypač jeigu susituokei. Net kiek juokinga ir graudu, kai vos susituokus ima klausti, kada vaikai... Ši nuostata tikriausiai labiausiai erzina“, – sakė A. Dagelytė-Saulienė.

„Baisiausia – visuomenės spaudimas, kurį patiria neturėti vaikų pasirinkusios moterys.“

Pašnekovė apgailestavo, kad tai, jog moteris turi teisę rinktis, daug ką pykdo. „Tada paprasta pavadinti tokią moterį egoiste. Iš tikrųjų manau, kad mes visi egoistai. Bent

truputį. Ir čia nematau nieko blogo“, – kalbėjo ji.

Tiesa, tokį spaudimą patiria ne tik moterys, bet ir vyrai. Abigailė prisiminė, kad vaikų klausimą jos vyrui nuolat prikišdavo vienas iš kolegų darbovietėje.

Pašnekovės nuomone, šeimos sąvoka turėtų plėstis, o tradicinė sunykti. „Svarbu geras ir patikimas žmogus šalia“, – apibendrino ji.

Valstybės duomenų agentūra parodė, kad negimdžiusių moterų skaičius 2021 metais siekė daugiau nei 306 tūkst.

Pati pasirinkai tuos tris vaikus, tai ir vark

Tris dukras auginanti Augustė Dementavičienė atskleidė kitokį požiūrį. Pašnekovė pasakojo, kad trys atžalos visuomet buvo jos svajonė.

„Trys vaikai man siejasi su tikra šeima, namais, tradicija, kuri man įkvėpta dar iš Astridos Lindgren knygų. Smagu, kad vaikai šeimoje sudaro daugumą ir turi teisę demokratiškai pasisakyti ir atsverti suaugusiųosius“, – šypsojosi Augustė.

Paklausta, kaip vertina valstybės politiką daugiavaikių šeimų klausimu, ji teigė, kad džiaugiasi gaudama papildomų vaiko pinigų, taškų eilėje į darželį, nuolaidų neformaliai ugdymui bei kitų prioritetų.

„Valstybės paramą vertinu gana teigiamai. Papildomai gauname apie 50–70 eurų prie to, ką gauna kiekvienas vaikas. Be to, yra šei-

„Childfree“ judėjimo šalininkė Abigailė Dagelytė-Saulienė vis dar sulaukia nemalonių replikų dėl sprendimo neturėti vaikų / Asmeninio albumo nuotr.

Tris dukras auginanti Augustė Dementavičienė teigė, kad daugiavaikėms šeimoms Lietuvoje trūksta platesnio visuomenės palaikymo / Noros Versockaitės nuotr.

mos kortelė, kuri leidžia nueiti į kai kurias įstaigas. Pavyzdžiui, nacionalinis muziejus, kai kurie kultūriniai renginiai nemokami. Visai smagu“, – dalijosi daugiavaikės šeimos mama.

Augustė nurodė, kad daugiau iššūkių kelia neigiamas visuomenės požiūris.

„Vaikai sukelia triukšmo ir jauti, kad jais nėra džiaugiamasi.“

„Nėra platesnio palaikymo. Tarkime, ateini vienas į kavinę su trimis vaikais. Vaikai sukelia triukšmo ir jauti, kad jais nėra džiaugiamasi. Arba važiuojant troleibusu nėra, kad kas nors bėgtų užleisti vietą. Būna tokių situacijų, kad maždaug: *Pati pasirinkai tuos tris vaikus, tai ir vark*. Nesakau, kad vaikais visiškai nesidžiaugiamas, bet pastebiu tokių momentų“, – kalbėjo daugiavaikė mama.

Nepaisant to, pašnekovė sakė, kad trys vaikai yra didelis džiaugsmas.

„Kuomet jos suranda veiklą, kurioje kartu žaidžia, išgyvenu pilnatvės pojūtį. Žinau, kad jos visos turi viena kitą“, – baigė A. Dementavičienė.

Remiantis Valstybės duomenų agentūra, per dešimtmetį padaugėjo šeimų, auginančių du ir tris vaikus. 2021 m. gyventojų surašymas parodė, kad 53,5 proc. šeimų augino po vieną vaiką, 37,6 proc. – po du, 8,9 proc. šeimų – po tris ir daugiau vaikų (2011 m. atitinkamai – 58,2 proc., 33,7 proc., ir 8,1 proc.).

Negaliojanti santuoka ir keisti žvilgsniai

O štai Mantei Sudžiūtei teko vykti sudaryti santuokos net į Daniją. Mat jos antroji pusė – mergina. Tokios santuokos Lietuvoje nėra įteisintos.

„Susipažinome per internetą, kaip turbūt dauguma. Tapome geriausiomis draugėmis. Iš mano pusės buvo pirmiausia jausmai, kurių aš pati ne visiškai supratau, kadangi tai buvo mano suvokimo, kad nesu heteroseksuali, pradžia“, – dalijosi ji.

Kadangi Mantės žmona yra amerikietė, iš pradžių pora kėlė klausimą, ar pavyks išlaikyti santykį per atstumą, tačiau nusprendė pamėginti.

„Aš aplankiau ją Amerikoje, o ji mane Lietuvoje. Ryšys vis stiprėjo. Pradėjome norėti normalios poros gyvenimo. Santuoka buvo mūsų

antras sprendimas. Šįmet nuvykome į Daniją ir susituokėme“, – atviravo Mantė.

Galiausiai pora nusprendė kurtis Airijoje: „Lietuvoje būtų neįmanoma. Net jeigu ir patvirtins partnerystės įstatymą, jis neprilygsta santuokai. Tu tik patvirtini, kad esi partnerystėje su kažkuo, bet negauni jokių įgaliojimų.“

Mantė taip pat pripažino, kad Lietuvoje jos sulaukia keistų žvilgsnių, nemalonių replikų.

„Šiuo metu abi lankomės Lietuvoje. Kadangi bendraujame angliškai, kiti žmonės, kartais galvodami, kad aš irgi užsienietė, kažką sako lietuviškai ir aš suprantu“, – dalijosi LGBTQ+ bendruomenės narė.

„Net jeigu ir patvirtins partnerystės įstatymą, jis neprilygsta santuokai.“

Paklausta, ar santuokoje svarstė apie vaikus, mergina nurodė, kad tiek ji, tiek jos antroji pusė vaikų nenori: „Kol kas apie tai net ir negalvojame. Nežinau, gal po kokių penkiolikos metų sugalvosime įsivaikinti. Daugelyje šalių homoseksualioms susituokusios poros tą galima padaryti.“

Nepaisant visų minėtų iššūkių, Mantė džiaugėsi, kad jos šeima ją visiškai priėmė. „Net mano tėvukas sakė: *Kur čia problema?*“, – prisiminė ji.

Mantė Sudžiūtė (kairėje) su amerikiete žmona įregistruoti santuokos vyko į Daniją / Asmeninio albumo nuotr.

Solo gyvenimą pasirinkusiai Vainorai Blaškevičiūtei svarbiausia vidinė laisvė / Noros Versoc-kaitės nuotr.

Vienas, bet ne vienišas

Dar viena ryški šeimos dinamikos pokyčio tendencija – solo gyvenimas. Apie savo pasirinkimą gyventi vienai papasakojo Vainora Blaškevičiūtė.

„Labai skaudu matyti žmones, kurie gyvena santykių, bet jaučiasi visiškai vieni. Manipuliacija, izoliavimas nuo draugų – tai man daug labiau vienatvė, nei gyventi vienai ir turėti ratą žmonių bei veiklų, kurios tave palaiko. Buvimas solo gali būti pakankamai pripildytas gyvenimas. Vienatvės jausmas nėra apie faktą, kad šalia nėra partnerio – jis ateina iš vidinio ryšio trūkumo“, – aiškino Vainora.

Nors visuomenės spaudimą, ypač iš vyresnių žmonių ar giminių, ji vis dar jaučia, į tai žiūri su šypsena. „Kartais atrodo, kad kiti labiau jaučiasi už mane nei aš pati. Reaguojau su humoru – sakau: *Jeį taip rūpi – gal pažįstate tą tinkamą vyrą,*

„Augant mačiau labai daug lūkesčių moteriai – ir tas „namų ir vyrų aptarnavimo“ modelis man buvo atstumiantis.“

„Neidealizuojau šeimos – žinau, kad ir joje galima jaustis vienišai. Man svarbu vidinė laisvė.“

padėkit surasti, nes kol kas pati nerandu. Man tai nėra drama,“ – šmaikštavo ji.

Vainora prisiminė, kad šeimos ar motinystės modelis jai niekada neatrodė patrauklus: „Augant mačiau labai daug lūkesčių moteriai – ir tas „namų ir vyrų aptarnavimo“ modelis man buvo atstumiantis. Tačiau su metais požiūris truputį kinta. Kartais pagalvoju: o gal vieną dieną norėsiu šokti į tą traukinį? Bet patvirtinimo dar neturiu. Neidealizuojau šeimos – žinau, kad ir joje galima jaustis vienišai. Man svarbu vidinė laisvė.“

Jos teigimu, gyvenimas vienai išmoko priimti pagalbą. „Gali mėgautis savarankiškumu, bet tuo pačiu suprasti, kad turi teisę lengvinti savo gyvenimą. Ir svarbiausia – mėgautis tuo etapu. Garsiai klausyti muzikos, žiūrėti ką nori, gyventi savo ritmu,“ – kalbėjo ji.

Vainora pripažino, kad tradicinis požiūris į šeimą vis dar gajus, tačiau visuomenė keičiasi: „Tradici-niame modelyje vyrui buvo priskirta ūkiškumo funkcija, o moteriai – namų, vaikų, vyro aptarnavimo rolių sistema. Bet šiandien vis daugiau žmonių gyvena vieni ir puikiai tvarkosi.“

2011 m. Valstybės duomenų agentūros gyventojų surašymo duomenimis, asmenys, gyvenantys vieni, sudarė 13,3 proc., o 2021 m. kiek daugiau – 15,3 proc.

Vainora Blaškevičiūtė / Asmeninio albumo nuotr.

Katalikiškoje Lietuvoje sparčiai auga musulmonų skaičius

JAUNIMAS IEŠKO RELIGIJOS ALTERNATYVŲ, O TRADICINĖS BENDRUOMENĖS – NAUJŲ BŪDŲ IŠLIKTI. SKIRTINGŲ RELIGIJŲ LYDERIAI SUTARIA, KAD TIKĖJIMAS VISUOMENĖJE PATYRĖ TRANSFORMACIJĄ IR TOLIAU KINTA.

Katalikams neišnaudojus socialinių tinklų, jų balsas nuslopo

Remiantis Valstybės duomenų agentūra, 2021 metais absoliuti dauguma (74,2 proc.) Lietuvos gyventojų save priskyrė Romos katalikams.

Tiesa, dar 2015 metais atlikta Kauno technologijos universiteto Viešosios politikos ir administravimo instituto apklausa parodė, kad didžioji dalis apklaustų Lietuvos gyventojų (38,8 proc.) Šv. Mišiose lankosi tik per didžiąsias šventes – Šv. Kalėdas, Verbų sekmadienį, Šv. Velykas.

Religijotyrininkė E. Aleknaitė-Škarubskė pastebėjo, kad vis dėlto „kultūrinių katalikų“ nemažta – dažnas Lietuvos gyventojas priskiria save Katalikų bendruomenei, tačiau religijos nepraktikuoja.

Tai patvirtino ir Kauno arkivyskupas metropolitas Kęstutis Kėvalas. Jo teigimu, Bažnyčios vaidmuo yra kintantis ir priklauso nuo to, kiek ji pati sugeba prabilti į visuomenę aktualius klausimus.

„Kadangi išsiplėtė temų ir sričių kontekstas, Bažnyčia pasislėpė tarp tos gausos ir jos balsas nebe taip stipriai girdimas viešojoje erdvėje“, – kalbėjo jis.

K. Kėvalas priminė, kad katalikybė buvo svarbi tautinio atgimimo jėga, padėjusi puoselėti laisvės idėją dar prieš Nepriklausomybę: „Bažnyčios įtaka buvo labai didelė, kad žmonių širdyse rusentų laisvė.“

Efektyviai pritraukti žmogų šiandien kur kas sudėtingiau. Pagrindinis iššūkis – jauno žmogaus dėmesio stoka. Dėl šios priežasties Bažnyčia tikėjimo sklaidai mėgina pasitelkti socialinius tinklus.

„Jaunas žmogus dažnai ieško trumpos ir koncentruotos informacijos. Bažnyčiai reikalingas mokymasis, kaip prabilti trumpa, aiškiai koncentruota žinia, – teigė arkivyskupas. – Bandome, tačiau Lietuvos Bažnyčioje šis potencialas neišnaudotas.“

K. Kėvalas taip pat atkreipė dėmesį į

Kauno arkivyskupo metropolito Kęstučio Kėvalo teigimu, Bažnyčios balsas nebe taip stipriai girdimas viešojoje erdvėje / Kauno arkivyskupijos kurijos nuotr.

„Bažnyčiai reikalingas mokymasis, kaip prabilti trumpa, aiškiai koncentruota žinia.“

Dažnas tikintysis priskiria save katalikų bendruomenei, tačiau religijos nepraktikuoja / Noros Versockaitės nuotr.

skirtį tarp religingumo ir institucinio priklausymo: „Žmonės dažniausiai atmeta institucinę Bažnyčią, bet pati religija žmogaus gyvenime yra labai svarbi.“

Kauno arkivyskupo žodžiais, statistika rodo, kad apskritai religingumas yra augantis reiškinys. Žmonės ieško atsakymų dėl to, kas vyksta pasaulyje.

2021 m. Valstybės duomenų agentūros duomenimis, 80,2 proc. Lietuvos gyventojų save priskyrė religinėms bendruomenėms ir bendrijoms.

„Ir tikėjimas Dievu, ir netikėjimas Dievu – tai vis tiek tikėjimas. Kai žmogus sako, kad man tikėjimas nereikalingas, iš tikrųjų jis tiki, kad Dievo nėra. Tai yra kita tikėjimo atmaina“, – dėstė arkivyskupas.

Jo teigimu, net ir abejonės – tikėjimo dalis: „Mes visada esame ir tikėjimo, ir dvejonės kontekste. Vienas be kito nebūna.“

Paklaustas, kaip Bažnyčia prisitaiko prie kintančių pamatinių vertybių, pavyzdžiui, šeimos sampratos, K. Kėvalas akcentavo, kad Bažnyčia turi dalyvauti pokalbyje ir išlaikyti pagarbą kiekvienam žmogui. Tiesa, konfliktas vis vien juntamas.

„Galbūt yra susiskaldymas tame, kad Bažnyčia, pavyzdžiui, LGBTQ+ bendruomenės žmones vertina ir gerbia, bet nepritaria pačiam homoseksualiam veiksmui. Čia yra nuomonių skirtumas, bet tai nereiškia, kad turime vieni kitų neapkęsti“, – kalbėjo jis.

„Žmonės dažniausiai atmeta institucinę Bažnyčią, bet pati religija žmogaus gyvenime yra labai svarbi.“

Bažnyčios „skyrybos“ ir politinių migrantų banga

Antra pagal dydį Lietuvoje (3,8 proc.) stačiatikių bendruomenė per kelis nepriklausomos valstybės dešimtmečius išgyveno didelius pokyčius: atkūrimą, stagnaciją, tikėjimo menkėjimą, o galiausiai ir susiskaldymą Bažnyčios viduje. Konstantinopolio patriarchato egzarchato Lietuvoje Ortodoksų Bažnyčios kunigas Gintaras Sungaila priminė, kad skilimui esminės įtakos turėjo karas Ukrainoje.

„Gyvenimas pirmą Nepriklausomybės dešimtmetį buvo dinamiškas. Vyko Bažnyčios atkūrimas – buvo grąžintas turtas, atsirado galimybė dėstyti tikybą Lietuvos mokyklose“, – dėstė kunigas. – Antrajame dešimtmetyje dėl demografinių procesų tikinčiųjų skaičius sumažėjo apie 25 proc.“

„Kai Ukrainoje prasidėjo plataus masto agresija, stačiatikių bendruomenės gyvenimas labai stipriai pasikeitė. Įvyko stačiatikių skyrybos bažnyčios viduje. Kadangi Maskvos patriarchas Kirilas išsakė paramą ir netgi teisino karą Ukrainoje, vietinė bažnytinė vadovybė Lietuvoje nusprendė kategoriškai atsiriboti nuo jo pozicijos. Kritikuoti neišdrįsta“, – komentavo G. Sungaila.

Tai lėmė Stačiatikių bažnyčios Lietuvoje skilimą. Šiandien Lietuvoje veikia dvi stačiatikių bendruomenės – viena pavaldi Maskvos patriarchatui, antroji – Konstantinopolio patriarchui Baltramiejui. Pašnekovo žodžiais, tai – istorinis įvykis, nes pastaroji bendruomenė atkurta tik 2023 m. Ji neegzistavo kelis šimtus metų.

„Atsiribojus nuo Maskvos, tęsiamas pozityvus ir glaudus bendradarbiavimas su Lietuvos valdžia“, – sakė Ortodoksų Bažnyčios kunigas.

Jo teigimu, Konstantinopolio patriarchato bendruomenės yra kūrimosi etape, kadangi neturi savo bažnyčių ir tenka ieškoti naujų patalpų. Visos ankstesnės maldos vietos liko Maskvos patriarchatui.

G. Sungaila išskyrė ir migracijos bei kartų požiūrio lemtus pokyčius: „Jei anksčiau tikinčiųjų mažėjo, jausta stagnacija, tai dabar dėl migracijos tikinčiųjų skaičius kaip tik pradėjo sparčiai augti. Atvyksta ukrainiečiai, baltarusių bei rusų politiniai migrantai. Jie ateina į bažnyčias ir pradeda ieškoti Dievo.“

Kitas reiškinys – naujoji Z karta. Kunigas pažymėjo, kad ji ėmė daug

Konstantinopolio patriarchato egzarchato Lietuvoje Ortodoksų Bažnyčios kunigas Gintaras Sungaila nurodė, kad prie bendruomenės prisijungia vis daugiau jaunų vyrų / Noros Versockaitės nuotr.

**„Atsiribojus nuo Maskvos,
tęsiamas pozityvus ir
glaudus
bendradarbiavimas su
Lietuvos valdžia.“**

palankiau vertinti tradiciją bei ritualus.

„Visame pasaulyje Ortodoksų Bažnyčiose pastebima, kad atsiranda daug jaunų vyrų, kurie pradeda praktikuoti tikėjimą. Tai – masinis judėjimas ir Lietuvoje. Ateina tokių, kurie prieš tai turėjo ateistines ar nihilistines pažiūras, patyrė individualius ieškojimus. Jie iš naujo atranda santykį su Dievu, pradeda vertinti tradicines liturgines apeigas“, – kalbėjo G. Sungaila.

Jo pastebėjimu, paradoksalu, kad tradicinėje aplinkoje užaugusi vyresnė karta nebūtinai turi ti-

kėjimo pagrindus: „Jie automatiškai pasninkauja ar per Šv. Velykas dažo margučius. O jaunuoliai kaip tik maištauja prieš tėvų nesuvoktą tikėjimą.“

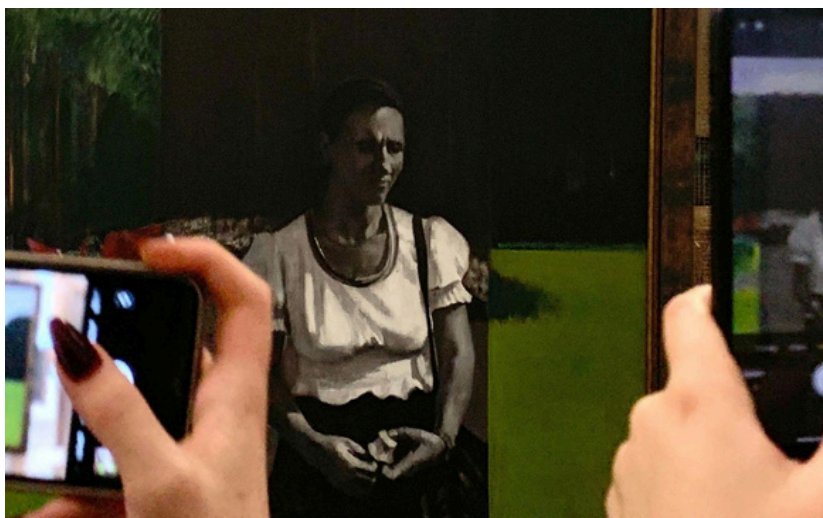
Paklaustas apie socialinių tinklų įgalinimą tikėjimo sklaidai, pašnekovas įžvelgė, kad lazda turi du galus.

„Kadangi neturime pastatų, neįmanoma, kadėjai per gatvę, pamatei, užsukai ir taip atradai bendruomenę. Pas mus, ko gero, apie 90 proc. žmonių ateina pirmiausia susiradę kontaktus internete. Dėl to buvimas internete mums yra labai svarbus. Tai yra pagrindinė priemonė, kuria mes pasiekiame savo tikinčiuosius“, – akcentavo jis.

Kita vertus, internete galima rasti labai radikalių pažiūrų. G. Sungaila taip pat pastebėjo riziką, kuomet tikėjimo praktika apsiriboja tik internetu: „Žmonės susiranda kažką internete, pradeda skaityti, žiūrėti, bet iki realios bendruomenės nuneina. Kai pasieki realią bendruomenę, susitinki su vadovybei atskaitingu kunigu, sukuriame tam tikri saugikliai.“

Kalbant apie šeimos sampratą pokyčius, kunigas taip pat pabrėžė tikėjimo tradicijos svarbą.

„Mūsų bažnyčios mokymas yra įsteigtas Jėzaus Kristaus, perduotas apaštalų ir paskui saugotas istorijos bėgyje. Tai – šventoji tradicija. Ne šiaip kažkokie papročiai kaip margučių dažymas, bet fundamentalūs dalykai. Mūsų požiūriu svarbiausi dalykai negali būti keičiami“, – pabrėžė G. Sungaila.

Internetas – pagrindinis stačiatikių bendruomenės įrankis / Noros Versockaitės nuotr.

Lietuvos musulmonų religijos bendruomenių centro valdybos pirmininko žodžiais, kiekvieną mėnesį prie bendruomenės prisijungia 5–10 naujų žmonių / Noros Versockaitės nuotr.

Pirma vieta ir griežtos ribos LGBTQ+ klausimu

Remiantis PEW tyrimų centro duomenimis, nuo 2010 iki 2020 metų musulmonų skaičius pasaulyje išaugo 347 milijonais ir pasiekė 2 milijardus. Tai viena sparčiausiai augančių religijų pasaulyje.

Lietuvoje musulmonų skaičius 2011 m. siekė 2,7 tūkst. asmenų. 2022 m. įregistruota 12 musulmonų sunitų bendruomenių. Tikslėnio dabartinio musulmonų skaičiaus nėra, tačiau, remiantis 2021 m. gyventojų surašymo duomenimis, Lietuvoje gyveno apie 2,1 tūkst. totorių, kurie sudaro didžiąją dalį musulmonų bendruomenės šalyje.

„Islamas po 50 metų bus pirmoje vietoje.“

„Kiekvieną mėnesį ateina 5–10 naujų žmonių. Žmonės dabar keliauja, lygina skirtingus resursus ir požiūrius žiniasklaidoje, internete, pasidomi ir pasirenka“, – kalbėjo Lietuvos musulmonų religijos bendruomenių centro (Muftiato) valdybos pirmininkas, muftijus Aleksandras Beganskas.

Jis pastebėjo, kad po Nepriklausomybės žmonės pradėjo ieškoti gilesnių atsakymų, kodėl praktikuoja vieną ar kitą religiją. Šiandien musulmonų bendruomenė auga tiek dėl migrantų, tiek dėl lietuvių smalsumo.

Kaip augančio islamo patrauklumo priežastį jis nurodė stiprų šios religijos pamatą: „Jeigu pagal statistiką

pažiūrėsime, islamas po 50 metų bus pirmoje vietoje.“

„Dažnai užduodu klausimą, kodėl žmonės kokioje Amerikoje arba dar kažkur pasaulyje, ne tik emigrantai, bet ir, pavyzdžiui, Vokietijos, Danijos, Norvegijos piliečiai, tampa musulmonais. Kodėl juos traukia būtent šis tikėjimas, o ne kita sistema? Alternatyvios geriausios sistemos kol kas niekas nerado“, – komentavo A. Beganskas.

Kartu muftijus pabrėžė informacijos teikimą. „Mūsų, kaip muftiato, požiūris yra toks, kad privalome suteikti žinias, bet islame nėra jokios prievartos“, – aiškino jis.

Kalbėdamas apie LGBTQ+ klausimą, pašnekovas pabrėžė tradicines islamo doktrinos tiesas. „Pagal Koraną visiškai negalime priimti tokių dalykų. Kai kurios krikščioniškos bendruomenės gal po truputį jau pradeda leisti homoseksualias santuokas, bet mano požiūriu tai yra problema.

Juk jeigu aš tikiu Dievu, priimu Jo įstatymą, ir tiek“, – nukirto muftijus.

Jaunimas vengia, o bendruomenė jaučiasi nelygiavertė

Budistų skaičius pasaulyje 2010–2020 m. laikotarpiu išskirtinai gausiai sumažėjo net 19 milijonų. Tai rodo PEW tyrimų centro duomenys. O Lietuvoje ši bendruomenė išlieka nišinė – 2022 metais Budos mokymą išpažino trys įregistruotos religinės organizacijos. Iš viso save budistais 2011 m. laikė tik 626 asmenys.

„Veikiančių budizmo bendruomenių iki 1990-ųjų metų paprasčiausiai nebuvo“, – pokalbį pradėjo Tarptautinės Kwan Um Zen mokyklos Vilniuje vadovas Algis Lankelis. Jo žodžiais, viskas prasidėjo nuo kelių individualių praktikų.

„Dabar visuomenė labiau priima. Anksčiau vis reikėjo aiškinti, kad mes ne tas pats, kas krikščionys“, – nurodė jis.

„Zen tradicija yra senesnė už krikščionybę, bet yra laikoma netradicine.“

Bendruomenės amžius taip pat pakito: anksčiau vyravo jaunimas, o dabar – vyresnio amžiaus žmonės.

Tarptautinės Kwan Um Zen mokyklos Vilniuje vadovas Algis Lankelis pabrėžė, kad Lietuvoje budistinės tradicijos susiduria su stereotipais / Asmeninio albumo nuotr.

„Mes patys daugiau investavome, įdėjome pastangų, kažką susiklijavome, bet mūsų galimybės nėra didelės. Neturime ir kažkokios į jaunimą orientuotos politikos“, – aiškino zen mokyklos vadovas.

Nepaisant to, jis atkreipė dėmesį, kad budizmo gyvybingumą palaiko ne tik vietinė, bet ir tarptautinė aplinka: „Praktikoms dabar kas du mėnesius zen mokytojai atvažiuoja. Tarptautinės struktūros padeda palaikyti ryšį su tarptautine bendruomene.“

A. Lankelis akcentavo, kad Lietuvoje budistinės tradicijos dar susiduria su stereotipais, o pats „tradicinių“ ir „netradicinių“ religijų skirstymas esąs diskriminacinis. „Tai yra problema. Pavyzdžiui, zen tradicija yra senesnė už krikščionybę, bet yra laikoma netradicine“, – komentavo pašnekovas.

Budizmas, pasak jo, traukia tuos, kurie nusivylę pasauliu arba ieško alternatyvos. Be to, dvasingumas cikliška intensyvėja krizių metu.

„Religijos autoritetai visada iškyla tuomet, kai atrodo, jog viskas griūva“, – akcentavo zen mokyklos vadovas.

„Iki baisių kataklizmų aš sau tyliai sakydavau, kad didžiausia katastrofa yra katastrofos nebuvimas, nes mes visu greičiu judame link bedugnės. Bet visi to nematome. Pradedant koronavirusu, baigiant karais. Atrodo, tai yra tam tikri signalai, kurie kaip žadintuvai kviečia atsipeikėti ir ieškoti išeities“, – aiškino jis.

Pašnekovo žodžiais, budizmas ypatingą dėmesį skiria žmogaus intencijai: „Man labai patinka mūsų posakis, kad teisinga religija, praktikuojama neteisingai, tampa neteisinga religija, o neteisinga religija, praktikuojama teisingai, tampa teisinga religija. Žmogui labai svarbu savęs paklausti, kur jis eina, kodėl jis iš tikrųjų ieško.“

Kalbant apie budizmo požiūrį LGBTQ+ klausimu – jis žymiai liberalesnis ir priklauso nuo bendruomenės. „Pas mus vyriausia mokytoja gyvena su moterimi. Ji turėjo vyrą, su kuriuo taip mušėsi tarpusavyje, kad jų konfliktų niekas negebėjo sustabdyti. Galiausiai išsiskyrė, – dalijosi A. Lankelis. – Griežto nusistatymo ar priešiško neturime. Yra tik asmeninės pozicijos.“

Tradicinių religijų vaidmuo visuomenėje nuosekliai mažėja / Noros Versockaitės nuotr.

Kodėl dauguma katalikų nesi- lanko bažnyčioje

Vytauto Didžiojo universiteto V. Kavolio tarpdisciplininių tyrimų instituto vyresnioji mokslo darbuotoja, religijotyrininkė dr. Eglė Aleknaitė-Škarubskė apibendrina skirtingų religijų pokyčius visuomenėje. Ji pastebėjo, kad religijos reikšmė Lietuvoje pirmiausia išaugo kartu su tautiniu Atgimimu aštuntajame dešimtmetyje. Tai natūraliai sustiprino ir Katalikų bažnyčios matomumą viešajame gyvenime.

„Mes iš tėvų nebegavome pagrindinių religinių žinių.“

Vėliau ši reikšmė šiek tiek sumažėjo, tačiau dabar, augant dešiniajam populizmui ir visuomenėje stiprėjant pasipriešinimui lyčių lygybės iniciatyvoms, Bažnyčios balsas vėl tampa labiau girdimas.

Tiesa, E. Aleknaitė-Škarubskė atkreipė dėmesį, kad šiandien dažnai sunku atskirti religinį ir nereliginį požiūrį. Be to, tradicinių religijų vaidmuo visuomenėje nuosekliai mažėja.

Paklausta apie muftijaus minėtą islamo pirmavimo prognozę, religijotyrininkė patvirtino, kad islamo matomumas Europoje ir Lietuvoje ištis auga. Tai lemia ne tik migracija, bet ir žmonių religinės tapatybės pokyčiai.

„Islamą iš tiesų stiprėja. Taip yra todėl, kad kinta žmonių religingumas – Lietuvoje dabar vyrauja kultūriniai katalikai, kuriems katalikybė yra kultūrinės bei tautinės tapatybės dalis“, – aiškino religijotyrininkė.

Kadangi nemaža dalis gyventojų vangiai praktikuoja katalikybę, atsakymų ieškoma kitose religinėse tradicijose – budizme, naujuosiuose religiniuose judėjimuose, islame. Prie to prisideda ir migrantų bendruomenės iš šalių, kur religija kasdienybėje yra kur kas labiau praktikuojama.

Vis dėlto, pasak E. Aleknaitės-Škarubskės, ilgiau Europoje pagyvenę musulmonai neretai prisitaiko prie vakarietiškos tikrovės ir po truputį tolsta nuo religijos.

Pokyčiai matomi ir pačios Katalikų Bažnyčios viduje. Ji priversta taikytis prie naujų komunikacijos formų – pandemijos metu daugybė parapijų pirmą kartą ėmė transliuoti Šv. Mišias nuotoliu, aktyviai naudoti socialinių tinklų platformas. Tačiau kartu su šiais pokyčiais išryškėjo ir kita problema – nutrūkęs religinių žinių perdavimas iš kartos į kartą.

„Mes iš tėvų nebegavome pagrindinių religinių žinių. Jeigu anksčiau katalikai žinojo, kaip elgtis per Šv. Mišias, tai dabar daliai tikinčiųjų kunigai turi paaiškinti, kada stotis ar sėstis. Kiti tą nežinojimą bando spręsti leisdami įvairius lankstinukus. Religinė socializacija šiandien yra gerokai suprastėjusi“, – teigė pašnekovė.

„Priešikumas kitoms seksualinėms tapatybėms religijoje atsiranda todėl, kad visuomenė turi tokias nuostatas“, – pažymėjo religijotyrininkė dr. Eglė Aleknaitė-Škarubskė / Asmeninio albumo nuotr.

E. Aleknaitė-Škarubskė taip pat paabrėžė, kad religinės tradicijos visuomenėje prigyja tik tada, kai atitinka žmonių lūkesčius ir socialinį klimatą. Tą patį rodo ir įvairių religinių lyderių pasisakymai – tarptautiniai ir vietiniai autoritetai neretai tą patį tikėjimą interpretuoja skirtingai.

„Pavyzdžiui, deimantinio kelio budizmo tarptautinis vadovas yra labai konservatyviai pasisakęs, tačiau tai nereiškia, kad tas nuostatas priima ir šios bendruomenės nariai Lietuvoje“, – tikino religijotyrininkė.

Lietuvoje dabar vyrauja kultūriniai katalikai.

Religija neatsiejama ir nuo visuomenės kultūrinių normų. Tai ypač matyti kalbant apie požiūrį į LGBTQ+ bendruomenę ar moterų kunigystę: „Priešikumas kitoms seksualinėms tapatybėms religijoje atsiranda todėl, kad visuomenė turi tokias nuostatas. O joms įsitvirtinus, religija palaiko tas nuostatas. Negaliu pasakyti, kas pirmiau – višta ar kiaušinis, bet tai yra abipusis procesas.“

Religijotyrininkė prisiminė, kad tas: „Susiformavusi patriarchalinė vienu metu Europos liuteronų interpretavimo tradicija, nors tai bendruomenės leido moterims eiti kunigystės keliu, tačiau sustiprėjus konservatyvioms nuostatomis, vėl atsitraukta. Lygiai taip pat kinta ir religinių bendruomenių požiūris į LGBTQ+ klausimą. tas.“

Tiesa, E. Aleknaitė-Škarubskė apgailestavo, kad Lietuvoje beveik nėra feministinės krikščioniškos teologijos, nors pasaulyje ji ryški ir aktyvi. „Lietuvoje religija yra matoma tik kaip patriarchalinis dalykas ir nebandoma ieškoti religingų žmonių feminizmo. Nors yra katalikiško feminizmo, kur kovojama už žmogaus teises ir atitinkamą Švento Rašto interpretavimą“, – kalbėjo ji.

Pašnekovė pažymėjo, kad Šventasis Raštas neturėtų būti suprantamas kaip nekintantis autorite-

***„Lietuvoje religija
yra matoma tik kaip
patriarchalinis
dalykas ir
nebandoma ieškoti
religingų žmonių
feminizmo.“***

Religinės bendruomenės yra priverstos taikytis prie naujų komunikacijos formų / Noros Versockaitės nuotr.

Chaosas ir ginčai pakeitė autoritetus: „Esame kryžkelėje“

SENJORUI JUOZUI DARBAS – GYVENIMO AUTORITETAS, O JO SŪNUS KASTYTIS TROKŠTA KUO GREIČIAU BAIGTI DARBINĘ KARJERĄ. ŠIS KARTŲ SKIRTUMAS TĖRA VIENAS IŠ KINTANČIŲ AUTORITETŲ PAVYZDŽIŲ. KAIP AKCENTUOJA KALBINTI SPECIALISTAI, AUTORITETU ŠIANDIEN TAMPA TAI, KĄ MATOME EKRANUOSE.

Lietuvių kalbos mokytoju dirbęs senjoras Juozas Minkauskas visada vertino darbą / Noros Versockaitės nuotr.

Laisvė išstumia darbą

Senjoras Juozas Minkauskas visą gyvenimą dirbo lietuvių kalbos mokytoju skirtingose Vilniaus mokyklose. Jis teigė, kad mokytojo figūra ir darbas jam visuomet buvo stipriausi autoritetai. Tą jis mėgino įskiepyti ir savo vaikams.

Tai patvirtino ir jo sūnus Kastytis Minkauskas. „Kadangi mano tėvukas buvo mokytojas, tai gerbdavau šį darbą“, – patvirtino jis.

„Nepasakyčiau, kad jaunimas vertina darbą.“

O štai religija, Juozo žodžiais, šeimoje niekada netapo autoritetu: „Tik tai mėgome eiti į bažnyčią, klausytis Mišių. Ir visa tai ne dėl to, kad labai į Dievulį tikėjome, bet tiesiog jaunimas rinkdavosi, vykdavo šokiai.“

Senjoras nurodė, kad dabar į bažnyčią užaina tik per didžiąsias metų šventes. „Bet tai ne dėl tikėjimo. Man labai patinka sakralinė muzika. Gražu pasiklausyti, pažiūrėti į žmones“, – kalbėjo jis.

Paklausti, kokius naujus autoritetus pastebi šiandien, pašnekovai vienasbalsiai akcentavo materializmo ir individualizmo kultūrą.

„Mane kartais nustebina, kad kai praeina koks nors koncertas, nerašoma, jog nuskambėjo puikūs gabalai, publika džiaugėsi. Vietoje to skelbiama, kad surinktos trys Žalgirio arenos ir uždirbta pinigų. Nesuprasi, kur ta muzika. Turbūt jos jau nebėliko. Visiems autoritetas yra pinigai“, – apgailestavo Kastytis.

„Šalyje baisus susvetimėjimas, daugiau vertinamas materialumas. Anksčiau buvo teisingesni dvasiniai autoritetai, o dabar norima kuo daugiau uždirbti, pasistatyti namą, turėti gerą mašiną. Ir nepasakyčiau, kad jaunimas vertina darbą“, – teigė Juozas.

Nors šeimoje skiepyta darbo vertybė, jo sūnus Kastytis prisipažino, kad darbas jam niekada netapo autoritetu: „Darbas, rutina apskritai man kartais atrodo kaip abstrakcija. Esu baigęs lietuvių kalbos filologiją ir teisę. Dabar trokštu kuo greičiau baigti darbinę karjerą. Per savo gyvenimą dirbau apie 20 skirtingų darbų.“

Europos socialinio tyrimo (ESS) duomenys rodo, kad 2023 m. didžioji

dalį apklaustų Lietuvos gyventojų pritarė teiginiui, jog jiems svarbu išbandyti naujus ir skirtingus dalykus gyvenime.

O štai požiūris į religiją paties Kastyčio sukurtoje šeimoje nuolat kito. „Aš esu labai racionalus žmogus. Mano gyvenime religijos buvo mažai. O, pavyzdžiui, mano žmona buvo pamaldi, bet po dešimties metų ji susidomėjo pagonybe“, – dalijosi Kastytis.

Jo teigimu, kultūrinių duotybių iš šeimos beveik negavo: „Tik kartu su tėvais atsirado tam tikras poezijos tarpsnis – jie pakišdavo tomelį tai Kristijono Donelaičio, tai Kosto Kubilinsko. Dabar mano pagrindinį vertybinį pamatą sudaro senosios Graikijos idėjos – stipri miesto bendruomenė, demokratija. Labai patinka skaityti Senekos, Marko Aurelijaus veikalus etikos ir estetikos klausimais. Tai yra mano pagrindiniai autoritetai.“

O štai savo vaikams šiandien jis mėgina įskiepyti meilę gamtai, kūrybai, dvasiniams dalykams.

„Vaikams sakau, kad reikia pakilti virš materializmo. Kaip jiems seksis, pažiūrėsime“, – nutęsė Kastytis.

Du aukštojo mokslo diplomus įgijęs Kastytis Minkauskas sakė, kad darbas jam niekada netapo autoritetu / Noros Versockaitės nuotr.

Bažnyčia ir Vakarai nepasiteisino?

„Nesenos praeities autoritetų užduotis buvo tapti filtrais, atsijojančiais informacijos srautą nuo šiukšlių ir feikų tvano. Su šia užduotimi jie nesusitvarkė“, – dabartinę autoritetų padėtį apibrėžė istorikas Gediminas Kulikauskas.

„Stabilumo yra nedaug, autoriteto koncepcija labai keičiasi“, – akcentavo ir filosofijos mokslų daktaras Povilas Aleksandravičius.

Filosofo žodžiais, nuo priverstinio vienatinio autoriteto sovietmečiu pamažu perėjome prie autoritetų fragmentacijos.

„Po 1990-ųjų metų Katalikų bažnyčia Lietuvos visuomenėje turėjo milžinišką autoritetą. Po to jis pradėjo silpti, nes neaišku, kiek Katalikų bažnyčia pateisino žmonių lūkesčius. Turbūt reikia sakyti, kad didžiosios daugumos visuomenės lūkesčių ji nepateisino“, – komentavo P. Aleksandravičius.

„Fetišas visada veda į krizę“, – teigė filosofijos mokslų daktaras Povilas Aleksandravičius / Noros Versockaitės nuotr.

Autoriteto ieškota ir per įvairias meno formas – skaitant, stengiantis įsigilinti į Vakarų filosofus, mąstytojus, eseistus, kultūros veikėjus.

„Labai idealizavome Vakarus ir juose esančius autoritetus. Kiek jie pasiteisino, irgi klausimas, – svarstė pašnekovas. – Europa buvo absoliuti siekiamybė. Vėliau, atrodo, dalis žmonių nusivylė, nes Europoje taip pat ne viskas gerai.“

Remiantis Europos Komisijos atstovybės Lietuvoje duomenimis, už Lietuvos narystę Europos Sąjungoje 2003 m. balsavo 91,07 proc. rinkėjų.

Paklaustas apie dabartinį skirtingą kartų požiūrį į darbą ir pinigus, P. Aleksandravičius pabrėžė, kad žmonės visada buvo materialistai: „Netikiu, kai sako, kad jaunimas dabar toks, o mes buvom kitokie. Pinigo meilė vyravo visada. Jie turi hipnotizinę poveikį. Panašiai galime būti užhipnotizuoti romantiniais santykiais. Priklausomai, kas kokį fetišą turi.“

O sociologas Žygimantas Bučius pabrėžė saviraiškos svarbą. „Ko seniau nebūdavo – dabar labai daug žmonių dažnai keičia darbus. Iš tos laisvės ateina ir pinigai užsiimant, pavyzdžiui, kūrybiška veikla. Darbas nebėra tokia vertybė kaip seniau, nes jį gali lengvai pakeisti“, – aiškino jis.

Istorikas G. Kulikauskas skirtingus kartų autoritetus apibendrina panašiai. Jo žodžiais, vyresnei kartai svarbus pastovumas, nuoseklumas, kantrybė, laikymasis savųjų, atsakomybė, taupymas juodai dienai.

Naujoms kartoms, priešingai, būdinga neprisirišti, labiau vertinti asmeninę laisvę, gyventi čia ir dabar, išleisti pinigus kelionėms ir įspūdžiams, o ne kaupti sunkiems laikams.

„Individualizmas laimi prieš bendruomeniškumą“, – konstatavo G. Kulikauskas.

Situacija yra dramatiška

Nepaisant nuomonių skirtumų, kalbinti specialistai sutiko, kad dabar pereinama prie daugialypio autoritetų modelio.

„Tikėtina fragmentacija į vis smulkesnius burbulus, kuriuos mažai kas jungia tarpusavyje“, – pažymėjo istorikas G. Kulikauskas.

„Kuo toliau, tuo autoritetų vis dau-

gėja žmogaus ir visuomenės gyvenime. Kaip Maksas Vėberis metaforiškai įvardina, grįžo senasis dievų panteonas ir štai dabar dievai pradės tarpusavio kovas“, – situaciją apibrėžė P. Aleksandravičius.

Anksčiau, jo žodžiais, autoritetų pamatas buvo dvilypis, t. y. pozicinis ir opozicinis. Pavyzdžiui, XIX a. tarpusavyje konfliktavo katalikybė ir marksizmas.

„Autoritetu tampa tas, kuris manipuliuoja.“

„Dar nebuvo fragmentacijos. Įtikėjimas į vieną autoritetą pirmiausia reiškė saugumą. Tau yra pumpuojama saugumo dozė“, – teigė filosofas.

Jo nuomone, dabar situacija yra dramatiška. Kai autoritetai tapo fragmentuoti ir daugialypiai, praradome minios teikiamą saugumą. „Daugelis toliau tradiciškai ieško autoriteto minios, į kurią galėtų įsilieti. Tuo pasinaudos manipulatorius, kaip Hitleris, Trumpas, Putinas. Autoritetu tampa tas, kuris manipuliuoja“, – pabrėžė filosofas. Šią problemą išskyrė ir sociologas Ž. Bučius. Jo teigimu, dabar dažnai atmetame visas institucines struktūras, kurios turi kažkokią valdžią, o tai suteikia terpę manipuliacijoms. „Dabar svarbu ne tai, ar tu profesionalas, ar sakai tiesą, bet tai, kiek turi sekėjų, kiek pasieki auditorijos, nors gali būti visai nekompetentingas“, – pastebėjo pašnekovas.

Darbas dažnai nebėra laikomas autoritetu / Noros Versockaitės nuotr.

Atsakant į klausimą, kodėl dažnai kritiškai nevertiname tokios mums pateikiamos informacijos, pašnekovų nuomonės išsiskyrė. Filosofo P. Aleksandravičiaus nuomone, taip yra dėl prastos psichologinės būsenos.

„Yra labai sunku atsispirti manipuliatoriui, kuris visas savo kalbas pradeda nuo elementaraus manipuliacinio mechanizmo: *Tu jautiesi blogai. Aš žinau, kodėl. Aš nurodysiu kaltą, dėl kurio tu jautiesi blogai. Mes kartu išspręsimė problemas ir jausiesi gerai.* Jei neturi santykio su savimi, atsispirti šiai manipuliacijai yra neįmanoma“, – tikino jis.

O sociologas Ž. Bučius pastebėjo, kad didelę įtaką žmogui daro technologijos: „Algoritmai lemia žmonių radikalėjimą. Prasideda grandininė reakcija. Neturime kaip išeiti iš socialiniuose tinkluose algoritmų generuojamo turinio.“

ESS duomenys (2023 m.) rodo, kad internetas Lietuvoje yra tapęs neatsiejama gyvenimo dalimi – beveik du trečdaliai gyventojų juo naudojami kasdien.

Dirbtinį intelektą numesime kaip žaislą

Kalbant apie socialinių tinklų įtaką autoritetams, Ž. Bučius akcentavo ir matomo turinio „burbulų“. Jis papasakojo, kaip pats buvo įtrauktas į tam tikrą diskursą.

„Išmetė vieną vaizdo įrašą apie žvejybą, nors ji man nerūpi. Nė neuždėjau patiktuko. Po to vis pradėjo daugiau ir daugiau apie tą žvejybą mesti ir, noriu ar nenoriu, žiūriu apie tai“, – šyptelėjo jis.

Technologijos, sociologo žodžiais, pakeitė ir požiūrį į žmones.

„Seniau autoritetai turėjo visai kitokią reikšmę negu dabar.“

„Nebėra vieno žmogaus, kuris pasako vieną tiesą. Jeigu kalbame apie pandemiją laikotarpį ar dirbtinio intelekto (DI) atsiradimą, autoritetu tapo technologijos, – kalbėjo specialistas. – Išėjo taip, kad kritiškai vertiname kitus žmones, bet

Sociologo Žygimanto Bučiaus teigimu, dabar dažnai atmetame institucines struktūras / Noros Versockaitės nuotr.

visai nekvestionuojame technologijų.“

„Kąkada autoritetu buvo spauda ir televizorius, vėliau internetas, dabar atėjo dirbtinio intelekto eilė. Tačiau visų bendras vardiklis vis dar žmogus, tik jo rankose vis galingesni įrankiai“, – kiek kitokią nuomonę pateikė istorikas, knygos „Lietuvio kodas“ autorius G. Kulikauskas.

O filosofas P. Aleksandravičius teigė, kad į DI projektuosime savo lūkesčius: „Taip, kaip vaikas projektuoja savo troškimus į pliušinį meškiuką. Meškiukas yra jo partneris. Bet ateina diena, kai vaikas žaislą numeta į šoną, nes mato, kad jis neatliepia jo sąmonės poreikių. Kąkada matysime, kad dirbtinis intelektas nebeatliepia mūsų sąmonės poreikių.“

„Fragmentacija didėjo ir, manau, tik dar labiau didės“, – nurodė sociologas Žygimantas Bučius / Noros Versockaitės nuotr.

Senos tiesos griūva

Ko žmogus ieško šiandien? Kalbinti specialistai pabrėžė, kad

dabar svarbiausia atliepti kintančius žmogaus lūkesčius. Dauguma tradicinių autoritetų to nebesuteikia, todėl vis dažniau atmetame institucines vertybes.

„Seniau autoritetai turėjo visai kitokią reikšmę negu dabar. Tai gerai matyti per mokytojo pavyzdį. Devintajame dešimtmetyje mokslas turėjo daug didesnę rolę“, – pastebėjo Ž. Bučius.

To priežastis – švietimo pokytis. Sociologo teigimu, kadangi žinios tapo prieinamos visiems, pasikeitė mokytojo funkcija.

„Mokytojas turi išmokyti mąstyti, o mokiniai žinias gali patikrinti patys, – pažymėjo specialistas. – Dabar žmogus kritiškiau vertina tas pačias institucijas ir labiau jungiasi į bendruomenes.“

Galią praranda ir religija. „Iš religijos prašoma, kad jais ne manipuliuotų ar sudarytų sąlygas įkristi į minią, o kad atlieptų fundamentalius psichologinius, dvasinius poreikius“, – konstatavo P. Aleksandravičius.

Tiesa, jis pabrėžė, kad sustabarėjusi pasaulėžiūra šių poreikių nebetenkina: „Pavyzdžiui, aš, kaip katalikas, esu tikras, kad LGBTQ+ bendruomenę reikia visiškai integruoti į Katalikų bažnyčią ir keisti požiūrį kur kas radikaliau.“

„Jei atidžiai panagrinėtume Šventą Raštą, ten galima atrasti tokių dalykų, kurie leistų visiškai pripažinti homoseksualius santykius. Viskas priklauso nuo interpretacijos, – kalbėjo filosofas. – Šventieji raštai turi įeiti į naują dinamiką, o ne išimti kažkokią eilutę ir kalbėti. Tokiu principu mes turėtume vienas kitą užmėtyti akmenimis.“

Panašiai pakito ir šeimos autoritetas. Istoriko G. Kulikausko nuomone, šeimos dinamika nebeatliepia jaunosios kartos poreikių.

„Naujos šeimos susiduria jau su kiek kitais iššūkiais ir neturi po ranka, kas pasidalintų patirtimi. Tiesa, pastarosios vertė jau abejotina, nes pokyčių greitis patirtį nuvertina – močiutė, jaunystėje neturėjusi reikalų su *pampersais*, nelabai galės patarti jaunai motinai, kurie geriausi“, – komentavo jis.

Vis dėlto sveikatos psichologė, neurobiologė Vitalija Navickė pastebėjo priešingą, kiek neįprastą tendenciją: „Ateina dvidešimtmečiai su tokiomis vertybėmis, kurias turėtų turėti keturiasdešimtmečiai. Pastarieji kaip tik džiaugiasi, kad neturi vaikų ir deda skersai ant visko.“

Ji nurodė, kad beveik visiems jos klientams yra svarbu autoritetas. Jais tampa ir psichologai bei dėstytojai.

„Taip pat daugėja moterų, kurios nori vaiko, bet neturi ar nenori partnerio. Vyrams sudėtinga, nes moterys nebebijo laužyti standartų“, – pokytį įžvelgė psichologė.

V. Navickė akcentavo ir kitą kartų skirtumą – jaunimo orientaciją į save: „Anksčiau kartos buvo susiliejusios, t. y. svarbu šeimai ir giminėms gerai. Tada pradėjome girdėti, kad mes patys esame svarbūs. Net pamirštame, kad mes visgi socialios būtybės ir negalime be aplinkinių žmonių.“

Dėl šios tendencijos atmetame minėtą minios bendrystę, kurią teikia tradiciniai instituciniai autoritetai.

Ž. Bučiaus nuomone, apskritai siekiame atmesti visas struktūras, kurios turi valdžią. „Yra atmetimo reakcija visoms autoritarinėms struktūroms. Pavyzdžiui, Bažnyčiai kaip institucijai tenka nemažai kritikos, bet žmonės vis tiek iš prigimties galvoja apie transcendentinius dalykus.“

Kaip dar vieną institucinio autoriteto atmetimo pavyzdį Ž. Bučius nurodė kurčiųjų bendruomenių autoritetų kaitą.

„Joms seniau buvo autoritetas vertėjai ir tie, kas gali perduoti žinias. Pačių kurčiųjų balsas buvo negirdimas visuomenės. Dabar ši bendruomenė turi daugiau įrankių ir galimybių save išreikšti, – nurodė jis. – Sveikintina, kai „influenceriai“ gali atstovauti bendruomenės. Pavyz-

Filosofas Povilas Aleksandravičius teigė, kad Šventasis Raštas reikalauja nuolatinės interpretacijos / Noros Versockaitės nuotr.

džiui, turime kurčiuosius „influence-rius“, kurie kelia vaizdo įrašus gestų kalba ir sako, kad jiems nebereikia institucijų.“

Istoriko G. Kulikausko teigimu, taip yra todėl, kad senieji autoritetai konservatyvesni, nepaslankūs, lėtai reaguojantys ir dėl to atsilikę.

**„Šiais laikais lengviau
atsiriboti, todėl
nebėra tokio didelio
poreikio
kompromisui.“**

„Nesenos praeities autoritetų užduotis buvo tapti filtrais, atsijojančiais informacijos srautą nuo šiukšlių ir feikų tvano – ir su šia užduotimi jie nesusitvarkė“, – konstatavo istorikas Gediminas Kulikauskas / Asmeninio albumo nuotr.

„Šiais laikais lengviau atsiriboti, todėl nebėra tokio didelio poreikio kompromisui, – aiškino kalbintas istorikas. – Šansų daugiau turi teoriškai neformalios, nevalstybinės instituci-

jos.“

Pašnekovo nuomone, nusivylimą institucijomis istoriškai lemia neišpildomi pažadai, melavimas, abejingumas ir atstumas nuo žmonių, šiems suvokiant, kad tai bedvasė mašina.

„Tradiciškai protestai pralaimi, žmonės nusivilia, regį savo pastangų paveikti situaciją ir institucijas beviltiškumą, – priežastis vardijo G. Kulikauskas. – Tada iš siūlytojų jie pereina į oponavimo institucijoms etapą, dalis metasi į sąmokslų teorijų kraštutinumus, visuomenė fragmentuojasi.“

Vis dėlto naujausia (2025 m.) „Vilmorus“ apklausa parodė, kad beveik pusė apklaustųjų pasitikėjo tiek Bažnyčia (46,1 proc.), tiek švietimu (37,2 proc.). Didžiausias pasitikėjimas išreikštas ugniagesiais gelbėtojais (92 proc.). Mažiausias – partijomis, Seimu ir Vyriausybe.

O ESS duomenys (2023 m.) atskleidė, kad lietuviai vis dar tvirtai laikosi tradicijų – daugiau nei pusė apklaustų gyventojų teigė, jog jiems svarbūs papročiai.

Krizių metu gręžiamės į tikėjimą

„Mūsų smegenys yra sutvertos taip, kad autoriteto išsakytos mintys lieka su mumis labiau ir ilgiau“, – psichologinę autoritetų paieškos pusę atskleidė V. Navickė.

Be to, autoritetai padeda sutaupti laiko: „Esame adaptyvūs padarai. Mokomės iš savo šeimos narių, aplinkinių, serialų personažų. Dabar net „influencerių“ socialinės platformos tampa autoritetu.“

Tiesa, filosofas P. Aleksandra-vičius pažymėjo, kad galimybė laisvai rinktis autoritetą verčia

kelti klausimą, kiek kokybiškai žmogus geba jį pasirinkti, ypač krizės metu. „Autoriteto griebimas kriziniu laikotarpiu yra vienas iš išgyvenimo būdų“, – sakė jis.

Tai patvirtino ir V. Navickė: „Kai vyksta krizinės situacijos – pandemijos, karas, kita grėsmė – įvyksta grupių psichologijos fenomenas. Kuo didesnės krizės, tuo labiau viskas skeliama į juoda ir balta.“

Pokalbininkės vertinimu, krizę labiausiai padeda išgyventi tikėjimas, tačiau nebūtinai religinis.

Visgi abu pašnekovai sutiko, kad autoritetų skaldymas krizių metu dažniausiai netampa ilgalaikė problema.

„Pandemijos metu pasiskirstė į stovyklas už vakcinas ir prieš. Sumažėjus krizei gali išgirsti, kad vienas pasiskiepijęs, kitas ne, tačiau pavyksta sutarti“, – sakė psichologė.

„Šis dalykas labai greitai praeina. Sakyčiau, kad susiskaldymas yra tik krizės pradžia“, – sutiko filosofas.

Atsipeikėti privers tik milžiniškas pavojus

„Gyvenam pamišusioje visuomenėje, kur kiekvienas kuria savo mažą

mikropasaulį ir ten gyvena. Įsivaizduoju, kad toliau bus tik blogiau“, – teigė Kastytis Minkauskas.

Apie tokią ateities perspektyvą paklausti specialistai neskubėjo tvirtinti blogiausių prognozių.

„Fragmentacija didėjo ir, manau, tik dar daugiau didės. Ekspertai taps autoritetu tam tikroms grupėms ir tik tam tikrais klausimais. Bet ne-matau šito kaip blogo dalyko“, – teigė sociologas Ž. Bučius.

„Ateitis vienaip ar kitaip bus susijusi su DI galimybėmis, kurios gali lemti tiek didžiulį regresą, tiek suklestėjimą. Veikiausiai vienu metu koegzistuos keli modeliai, grįsti skir-

***„Galimas ir pats
juodžiausias
scenarijus –
įeisime į distopinę
visuomenę
pasauliniu mastu.“***

tingomis vertybėmis ir išnaudojantys technines galimybes“, – prognozavo istorikas G. Kulikauskas.

Filosofas Povilas Aleksandravičius taip pat nupiešė dvilypį ateities vaizdą: „Esame kryžkelėje. Galimas ir pats juodžiausias scenarijus – įeisime į distopinę visuomenę pasauliniu mastu. Čia reikia kalbėti apie dirbtinį intelektą ir kas jį panaudos. Kita vertus, gali įvykti ir labai šviesus scenarijus – žmonijai grasinančio pavojaus akivaizdoje įvyks sąmonės praplėtimas.“

Paklaustas, ką turi omenyje, filosofas paaiškino, kad milžiniškos, beviltiškos įtampos gali tapti pretekstu išeičiai. „Panašiai jau yra įvykę. Pavyzdžiui, jei pažiūrėtume į žmonijos sąmonės būseną Viduramžiais ir Renesanso laikotarpiu, matyti, kad vyko sąmonės praplėtimas. Šiandien esame kitokie, tačiau naujų pajėgumų atvėrimas man teikia labai daug vilties. Ir tai bus išprovokuota didelio pavojaus“, – komentavo jis.

„Tiesa yra kažkur per vidurį. Galbūt pirmiau įeisime į tamsų periodą, bet po to labai šviesų ir tai vyks labai greitai,“ – baigė pašnekovas.

„Kuo didesnės krizės, tuo labiau viskas skeliama į juoda ir balta“, – pabrėžė sveikatos psichologė, neurobiologė Vitalija Navickė / Noros Versockaitės nuotr.

Dirbtinis intelektas kasdienybę keičia greičiau, nei spėjame prisitaikyti

ŽMOGUS ĮSIVAIZDUOJA KONTROLIUOJANTIS TECHNOLOGIJAS IR DIRBTINĮ INTELEKTĄ (DI), TAČIAU IŠ TIKRŲJŲ PATS VIS LABIAU PRIKLAUSO NUO ALGORITMŲ, KURIE TYLIAI PERIMA SPRENDIMŲ PRIĖMIMĄ IR DARO ĮTAKĄ TAPATYBEI, KŪRYBAI BEI SAVARANKIŠKUMUI.

Dar 1968 m. lietuvis, technologinio proveržio vizionierius, interneto pradininkas Lietuvoje, buvęs Vilniaus universiteto profesorius Laimutis Telksnys laikraštyje „Tiesa“ prognozavo prietaisą, kurį pavadino „informeriu“. Nedidelį, laikrodžio dydžio įrenginį, galintį perduoti vaizdą, garsą ir informaciją iš milžiniškų duomenų saugyklų. Tai buvo drąši pokyčio vizija laikmečiui, kai kompiuteriai užimdavo kambarius, o interneto ne tik Lietuvoje, bet ir pasaulyje dar nebuvo.

Vis dėlto šiandien akivaizdu, kad prof. L. Telksnys iš esmės nupaskojo išmanųjį telefoną – įrenginį, kuriame sukasi didžioji dalis žmonių socialinio gyvenimo.

Tai, kas anuomet skambėjo kaip futurologinė pranašystė, dabar telpa mūsų kišenėse – su dirbtiniu intelektu, aukštos raiškos kameromis, globaliu ryšiu ir algoritmais.

Beveik 60 metų senumo vizija primena, kad technologijos ne tik pasivijo prognozes, bet kai kuriose srityse jas jau ir pralenkė. Štai naujausias tarptautinės audito,

Koperniko mokslo centre, Varšuvoje eksponuojamas kalbantis robotas / Patricijos Petrikaitės nuotr.

mokesčių ir verslo konsultacijų bendrovės KPMG tyrimas rodo, kad dirbtinį intelektą naudoja 69 proc. Lietuvos gyventojų. Šis mūsų rodiklis mažai atsilieka nuo kitų Baltijos valstybių: Latvijoje DI naudojasi 72 proc., Estijoje – 70 proc. žmonių. Tačiau, lyginant su kaimynėmis, Lietuvoje pasitikėjimas DI išlieka mažesnis.

Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerijos duomenimis, Lietuva gali tapti dirbtinio intelekto inovacijų centru. Šiam tikslui pasiekti Lietuva iki 2027 m. įkurs vienintelį Baltijos šalyse Dirbtinio intelekto kompetencijų ir technologijų centrą, apimančią visą inovacijų kūrimo grandinę – nuo idėjos iki produkto.

Jame planuojama sujungti didelio našumo skaičiavimo infrastruktūrą, talentus, duomenis, mokslines ir praktines žinias. Dabartinis tikslas – iki 2030 m. sukurti geriausią dirbtinio intelekto kūrimo ir diegimo aplinką Vidur-

io ir Rytų Europos regione.

Tačiau spartus dirbtinio intelekto įsigalėjimas atneša ir pokyčių – kuo labiau technologijos lengvina kasdienį gyvenimą, tuo labiau žmogus tampa priklausomas nuo algoritmų, perimančių sprendimų priėmimą.

Didėjantis DI naudojimas nebūtinai reiškia geresnį jo supratimą ar kontrolę, todėl kyla grėsmė žmogaus savarankiškumui, kūrybiškumui ir gebėjimui kritiškai vertinti technologijų daromą įtaką.

DI šuolis pakeitė pasaulį

Tarptautiniu mastu Lietuvos sprendimai integruoti DI įvairiuose sektoriuose vertinami palankiai.

„Vyriausybės dirbtinio intelekto pasirengimo indekse 2024“ šalis užėmė 33 vietą tarp 188 šalių, rodydama, kad tiek verslas, tiek viešasis sektorius yra pasirengę diegti DI sprendimus, naudingus įmonėms ir piliečiams.

Informacinių ir ryšių technologijų žurnalistas, tinklalaidės „DI ID“ vedėjas Adomas Rutkauskas pažymėjo, kad vienas didžiausių technologinių lūžių, įvyko 2007 m., kai pasirodė pirmasis „iPhone“.

Jo žodžiais, esmė ne ta, kad tai buvo naujas telefonas, bet kad šis pokytis išjudino visą mobiliojo interneto rinką. „Iki tol mobilusis internetas buvo naudojamas tik retkarčiais – pasitikrinti el. paštą ar gauti žinutę“, – pastebėjo A. Rutkauskas. „iPhone“ ir programėlių ekosistema pradėjo nuolatinio ryšio erą, sukūrė poreikį spartesniam tinklui ir atvėrė kelią dabartiniam duomenų vartojimo pasauliui.

Tam pritarė ir „Tilde IT“ technologijų skyriaus vadovas Giedrius Karauskas. Jis priminė, kad

Nuo praeito amžiaus devintojo dešimtmečio iki šio amžiaus pirmojo dešimtmečio vidurio dauguma Lietuvos gyventojų naudodavosi taksofonais / Patricijos Petrikaitės nuotr.

2006–2008 m., kai „Google“ pristatė pirmąją „Google Translate“ versiją, žmonėms buvo įdomu ir netikėta, jog dirbtinis intelektas gali versti tekstus.

Iš pradžių tai buvo statistinis vertimas, paremtas dideliais dvikalbiais tekstynais, todėl kokybė buvo ribota, o lūkesčiai – kuklūs. G. Karausko teigimu, 2017 m. prasidėjo tikras technologijų pokytis. „Mašininis vertimas, kalbos atpažinimas – viskas patyrė milžinišką šuolį“, – pridėjo jis.

LRT laidos „Elektrolankos“ vedėjas, LTG Suinteresuotųjų šalių valdymo vadovas Andrius Jovaiša įžvelgė, kad galimai artinasi dirbtinio intelekto žiema / Asmeninio albumo nuotr.

Kalbėdamas apie 2020-uosius ir COVID-19 pandemiją, specialistas komentavo, kad įvyko lūžis, nesusijęs su pačiomis technologijomis, staigus perėjimas prie nuotolinio darbo, tačiau technologiniai pokyčiai tuo metu nepaspartėjo.

Filosofas Vilius Dranseika pastebėjo, kad per pastaruosius 25 metus žmogaus pasaulis drastiškai pasikeitė – jis tapo mažesnis, informacija greičiau „vaikšto“, tai, ką tu darai, labai greitai gali būti paviešinta.

„Jei anksčiau galėjome kalbėti apie pasitraukimą į virtualius pasaulius kaip atsitraukimą nuo realybės, tai dabar matome priešingą procesą – žmonės bando pabėgti iš socialinių tinklų realybės, kurioje vyksta didžioji dalis gyvenimo“, – sakė filosofas.

LRT laidos „Elektrolankos“ vedėjas, LTG Suinteresuotųjų šalių valdymo vadovas Andrius Jovaiša įžvelgė, kad galimai artinasi dirbtinio intelekto žiema. Nors dirbtinis intelektas kaip technologija juda tinkama linkme, tačiau praeina per ciklus – pakilimus ir nuosmukius.

Filosofas Vilius Dranseika pastebėjo, kad žmogaus pasaulis drastiškai pasikeitė / Asmeninio albumo nuotr.

„Žmonėms buvo įdomu ir netikėta, jog dirbtinis intelektas gali versti tekstus“, – pabrėžė „Tilde IT“ technologijų skyriaus vadovas Giedrius Karauskas / Asmeninio albumo nuotr.

„Šiuo metu manau, kad artėjame prie vadinamosios dirbtinio intelekto žiemos, kai didieji kalbos modeliai iš esmės pasiekė savo lubas“, – aiškino A. Jovaiša ir papildė, kad „ChatGPT 5“ versija jau nebegali pasiekti tokio kokybės šuolio, kokį matėme anksčiau. Paprastai tariant, tai tebėra tik tinklas, išmokęs atspėti, ko žmogui reikia.

DI supaprastins darbą, bet žmogaus nepakeis

Kalbinti ekspertai išskyrė, jog technologijų pažanga neišvengiama. Lietuvos dirbtinio intelekto asociacijos prezidentas Linas Petkevičius pabrėžė, kad neretai įmonės nori diegti DI inovacijas, tačiau nežino, kokių pokyčių galima pasiekti greituoju būdu ir kaip tai padaryti.

Jo žodžiais, vis dar trūksta edukacijos apie esamą DI funkcionalumą ir jo galimybes. Bet darbo rinkoje svarbiausia tai, kad daugelis kompiuteriu atliekamų užduočių gali būti automatizuotos, pakeistos arba gerokai palengvintos.

Fizinių ir technologijos mokslų centro vadovas, profesorius Linas Vilčiauskas pridėjo, kad dirbtinis intelektas negali pakeisti mokslininkų, tačiau gali pakeisti tam tikrus jų darbo aspektus. „Tai jau daroma per duomenų analizę, atliekant rutininius darbus ir mokslo procesų automatizaciją“, – paaiškino jis.

A. Rutkauskas, be kita ko, akcentavo, kad DI yra įrankis, kurį reikia išmokti naudoti, o ne priežastis prarasti darbą. Problema kyla programavimo srityje: junior lygio specialistai atlieka nuobodžiausius, paprasčiausius darbus, kuriuos DI gali atlikti už juos. Jei atsakysime šių pozicijų, neturėsime ateityje medium ir senior lygio specialistų.

Todėl žmonėms, diegiančioms DI, reikia vertinti ne tik trumpalaikį efektyvumą, bet ir ilgalaikę darbuotojų kompetencijų kaitą. Pašnekovo žodžiais, kitose srityse DI dažniausiai yra tik pagalbinis įrankis, kuris nekelia grėsmės darbo vietoms.

Pasak Informacinių ir ryšių technologijų žurnalisto Adomo Rutkausko, vienas didžiausių technologinių lūžių įvyko 2007 m., kai pasirodė pirmasis „iPhone“ / Lrytas nuotr.

Remiantis Ekonomikos ir inovacijų ministerijos duomenimis, didelėse įmonėse DI naudojimas nuo 2023 m. iki 2024 m. išaugo 9,9 proc. Tuo pat metu Valstybės duomenų agentūros statistika rodo ilgalaikę augimo tendenciją: jei 2021 m. DI technologijas naudojo vos 4,5 proc. įmonių, tai 2025 m. jų dalis jau siekė 21,3 proc.

Vilniaus universiteto Duomenų mokslo ir skaitmeninių technologijų instituto specialistas Gediminas Navickas pritarė dėl darbų supaprastinimo naudoti. Kaip pavyzdį pateikė namo statybą.

Vilniaus universiteto Duomenų mokslo ir skaitmeninių technologijų instituto specialistas Gediminas Navickas akcentuoja, kad technologinis progresas neišvengiamas / Asmeninio albumo nuotr.

„Seniau pamato duobę visą savaitę kasdavo 20 žmonių. Dabar atvažiuoja ekskavatorius ir tą pačią duobę iškasa per dieną. Ar mes ilгимės laikų, kai 20 žmonių savaitę turėdavo ją kasti?“, – retoriškai klausė lektorius ir papildė, jog teoriškai tai atėmė darbą iš tų žmonių, bet ar toks progresas verčia žiūrėti atgal ir norėti grįžti prie senųjų metodų?

Vairuotojai naudoja išmanias technologijas kelionės metu / Noros Versockaitės nuotr.

Perteklinis vartojimas „atrofuoja“ smegenis

Kokią įtaką žmogaus mąstymui daro dirbtinis intelektas, viskas priklauso nuo jo paties. Kaip sakė A. Jovaiša, smegenys yra lyg raumuo, kurį nuolat reikia treniruoti. Perteklinis DI naudojimas „tą raumenį“ vienareikšmiškai atrofuoja.

Tam antrino ir filosofas V. Dranseika. „Kai DI naudoji kaip įrankį, jis gali atpalaiduoti kūrybingumą, kitais atvejais – tai kūrybos pakaitalas“, – pastebėjo filosofas.

„Iš prigimties žmogus yra linkęs į patogumą ir nori palengvinti sau gyvenimą. Kadaisė žmonės lakstė paskui stirnas, vėliau pradėjo medžioti lankais, o galiausiai – šautuvais. Tai technologijų raida, kuri paprasčiausiai lengvina gyvenimą“, – aiškino A. Rutkauskas.

Jo vertinimu, tikrai originalius dalykus vis tiek teks kurti patiems. Dirbtinis intelektas nieko naujo nesukuria – jis tik perkuria tai, kokie duomenys jam jau yra „sušerti“.

Kalbėdamas apie jaunesnės kartos mąstymą ir gebėjimą mokytis, G. Navickas pabrėžė, kad iš esmės mes vis dar nesame prisitaikę gyventi su dirbtiniu intelektu. Daugumą užduočių šiandien lengva atlikti pasitelkus DI, o ne kūrybinį mąstymą.

„Tačiau aš tikiu, kad tikrasis intelektas yra pranašesnis už dirbtinį“, – apibendrino VU mokslininkas.

Technologijų žinovas A. Jovaiša pataria, jog šiais informacijos pertekliaus laikais reikia daryti informacinį ir technologinį „badavimą“.

„Tai atsitraukimas nuo srauto, iš kurio viskas teka. Pirmos dienos yra FOMO (angl. Fear Of Missing Out), bet, praėjus mėnesiui, dviem ar trimis, tu tiesiog tikrini klasikinius portalus, paskaitai ir išjungį“, – dalijosi A. Jovaiša. – Ilgainiui pastebi, kad FOMO nebėra, o svarbiausios žinios vis tiek pasiekia mane.“

Technologijų žinovas A. Jovaiša pataria, jog šiais informacijos pertekliaus laikais reikia daryti informacinį ir technologinį „badavimą“.

Nors algoritmai ir dirbtinis intelektas vis dažniau perima mūsų sprendimus, žmogus vis tiek gali išlaikyti kontrolę – ne bandydamas viską apimti ir vartoti vienu metu, bet sąmoningai pasirinkdamas.

Technologinis pokytis nesustoja, tačiau atsakomybė už tai, kam skiriame dėmesį ir kaip kuriame, – mūsų rankose.

Darbas ne vien pinigams, o prasmei pajusti: kodėl nesusikalba skirtingos kartos

„VISI DIRBA, NES TAIP REIKIA“. TOKIA DARBO SAMPRATA VYRAVO SOVIETMEČIU KAIP KOLEKTYVINIS MĄSTYMAS. ASMENINĖ INICIATYVA NEBUVO NE TIK SKATINAMA, BET IR PAGEIDAUTINA. TUO PAT METU, KAIP MOTYVAVIMO PRIEMONĖ, VEIKĖ STIPRI IŠORINĖ KONTROLĖ.

Atkūrus Nepriklausomybę atsirado laisvės ir atsakomybės kontrastas: niekas neverčia dirbti, tačiau kiekvienas turi pats apsispręsti, ką ir kaip daryti. Ekonominiai pokyčiai, rinkos principai, konkurencija ir migracija pakeitė darbo prasmę, išryškėjo nauja darbo etika – saviugda, karjeros siekiai ir asmeninė savirealizacija.

Kodėl vyresnė ir jaunesnė kartos nesusikalba, kai kalba pasisuka apie darbą? Ar dirbti – kiekvieno pareiga, o statyti į pirmą vietą savirealizaciją – išlepimas ar net veltėdžiavimas? Jaunimas apie darbą mąsto kiek kitaip, nei vyresnės kartos žmonės, kuriems teko pažinti dar sovietmečiu egzistavusią darbo etiką. Kokia ji buvo, kas, kada, kaip ir kodėl keitėsi, kokių naujų iššūkių dėl to kyla darbuotojams ir darbdaviams, – apie tai kalbamės su specialistais.

„Vyresnėms kartoms darbas dažnai išlieka ne tik finansinės būtinybės, bet ir moralinės pareigos simbolis, tačiau vidurinės ir jaunesnės kartos vis labiau akcentuoja savirealizaciją“, – tvirtino dr. Aida Savická, Lietuvos kultūros tyrimų instituto vyresnioji mokslo darbuotoja.

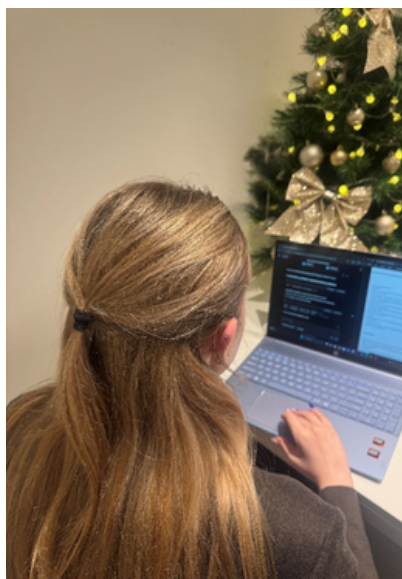
Jos žodžiais, šie vertybiniai pokyčiai šiandien neretai tampa skirtingoms kartoms priklausančių darbuotojų ir vadovų nesusikalbėjimo priežastimi.

Darbas, prestižas ir blatas: hierarchija, vyravusi sovietmečiu

Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centro „Vilmorus“ vadovas, sociologas Vladas Gaidys aiškino, jog iki 1989 metų su darbu buvo susieta prieiga prie materialinių išteklių ir paslaugų. Tai buvo laikoma ypač svarbia vertybe, o nedirbti – uždrausta. „Lietuviškai tokio žodžio net nebuvo, rusų kalboje tai reiškė dykinėjimą“, – pasakojo V. Gaidys.

Visko trūko, dėl to susiformavo savita hierarchija: prestižo darbai. V. Gaidžio žodžiais, geriausias darbas buvo prekybos bazėje, kur daug įvairių daiktų: jei tu bazės vedėjas, pardavėjas, – prieini prie įvairių gėrybių, gali kažką siūlyti arba mainytis į kitą gėrybę ar paslaugą.

Tais laikais vyravo neoficiali, bet labai galinga ekonomika. „Buvo sakoma, pvz., mano draugo brolis dirba sandėlyje ir gali kažko parūpinti“, – sakė „Vilmorus“ direktorius.

Šiuolaikinis jaunimas dirba nuotoliu / Patricijos Petrikaitės nuotr.

**„Buvo sakoma:
sukombinavau trąšų
maišą. Dabar reiškia
– pavogiau.
Žemiausias darbas
laikomas valytojo ar
to, kuris nieko
negalėjo
„sukombinuoti.“**

Tam buvo ir specialus žodis – blatas. Gavau per blatą – tai reiškia, gavau per pažintis. Anais laikais dar egzistavo žodis „sukombinavimas“. Buvo sakoma: sukombinavau trąšų maišą. Dabar reiškia – pavogiau. Žemiausias darbas laikomas valytojo ar to, kuris nieko negalėjo „sukombinuoti“.

Nors tokius mainus vadinti korupcija nebūtų teisinga, tačiau tai suteikdavo neteisėtą pranašumą tiems, kas turėjo ryšių. Tokia neformali ekonomika ilgainiui skatino kyšininkavimą ir piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi.

Ir šiandieninėje visuomenėje korupcija darbo srityje išlieka aktuali tema. 2023–2024 m. „Lietuvos korupcijos žemėlapis“ tyrimas atskleidžia, kad net 49 proc. gyventojų mano, jog labiausiai korumpuotos Lietuvoje yra gydymo įstaigos ir sveikatos apsaugos sektorius. Įmonių vadovai labiausiai korumpuota institucija laiko Seimą. Tuo tarpu 35 proc. valstybės tarnautojų taip pat išsako nuomonę, kad labiausiai korumpuotos yra gydymo įstaigos ir sveikatos apsaugos sektorius.

Nepriklausomybės atkūrimas atvėrė kelią nuo nedarbo iki investavimo

Kaip nurodė „Vilmorus“ direktorius, 1990 metais iš esmės viskas pasikeitė. Išplito masinis reketas, užsidarė didžiosios įmonės, neliko darbo vietų, daugelis emigravo.

Transformavosi ir supratimas apie prestižą: žmonės ėmė dirbti valytojais Norvegijoje ar kitose užsienio šalyse, ir tai nebuvo laikoma gėdinga. Svarbiausia tuo laikotarpiu buvo pajamos bei gebėjimas „suktis“ – pirkti ir parduoti.

Kaip išskyrė dr. A. Savická, po 1990-ųjų Lietuvoje prasidėjusios politinės ir ekonominės permainos kardinaliai pertvarkė ne tik ūkio struktūrą, bet ir visą darbo santykių logiką.

„Šiuos pokyčius galime įvertinti pasinaudodami Europos vertybių tyrimo duomenimis. Jie rodo poslinkį nuo darbo kaip kiekvienam žmogui privalomos veiklos ar net savotiškos moralinės pareigos link darbo kaip veiklos, turinčios derėti su asmens gyvenimo kokybe, savirealizacijos siekiais ir vertybinėmis nuostatomis“, – komentavo ji.

Tam antrino ir V. Gaidys. Nuo 2000 metų darbo hierarchijos ribos nebeliko, bet atsirado naujos profesijos, susijusios su IT ir kompiuteriais, kurios tapo prestižinės. Idealas pasikeitė: jei anksčiau buvo prestižas turėti pažįstamų, kurie gali kažko parūpinti, po 2000 metų prestižas siejamas su investavimu ir pinigų valdymu.

„Per televiziją buvo vaizduojamas „žemės rutulys“ – pusė tamsoje, pusė šviesoje: iš tamsios pusės „pompavosi“ pinigai, iš šviesios pusės juos „įdarbindavai“, – sakė pašnekovas ir pridūrė, kad tai reiškė, jog gali pasiekti materialinę gerovę sunkiai nedirbdamas.

Iki šiandien toks investicinis momentas laikomas prestižiniu ir yra vertinamas. Ekspertas pastebi, jog dažnai tenka matyti žmonių, kurie su malonumu keliauja į užsienį, gyvena egzotiniuose kraštuose nesivargindami.

„Dabar net nedirbant galima visai neblogai gyventi. Susiformavo visuomenė, kurioje galima gyventi neturint tradicinio darbo. Atsiranda materialistų, kurie nenori dirbti, bet nori turėti pinigų“, – įžvalgomis dalijosi V. Gaidys.

Ekspertas pastebi, jog dažnai tenka matyti žmonių, kurie su malonumu keliauja į užsienį, gyvena egzotiniuose kraštuose nesivargindami.

Psichologė Jolanta Malakauskienė išskiria, jog vidinė motyvacija negali būti ilgalaikė / Asmeninio albumo nuotr.

Ką reiškia dirbti šiandien: pirmiausia – savirealizacija

Kaip nurodė psichologė, filosofė, knygyno „Kolibris“ bendrasavininkė Jolanta Malakauskienė, vidinė motyvacija negali būti ilgalaikė, jei žmogui vienintelė užduotis – susirasti darbą.

Kai darbas jau surastas ir gautas, motyvacijos dažniausiai nebėra. Todėl tokie darbuotojai nuolat laukia paskatinimų iš išorės: hibridinio darbo modelio, laisvalaikio zonų darbo vietose, dovanų kuponų, reguliarių teambuilding'ų (komandos stiprinimas, – aut. past.), išvykų, šaldytuvo, pilno gėrimų ar skanėstų.

„Niekas nepasikeitė nuo antikinės Romos laikų – duona ir žaidimai! Netikiu, kad žmogus sovietmečiu buvo kitoks – sąlygos tiesiog buvo kitokios.

Motyvacijos niekas neklausė, nes nedarbas buvo laikomas valkatavimu, už kurį buvo baudžiama“, – nedaugžodžiavo filosofė.

Darbuotojai nuolat laukia paskatinimų iš išorės, net ir skanėstų / Patricijos Petrikaitės nuotr.

Tuo tarpu dr. A. Savicka akcentavo – tyrimai rodo, kad Lietuvos gyven- tojams darbas buvo ir išliko viena iš kertinių gyvenimo sričių, kuri nusileidžia tik šeimai. Daugiau nei du penktadaliai respondentų nuro- dė, kad darbas jų gyvenime yra itin svarbus, o panaši dalis – kad svarbus.

„Visgi keičiasi darbo prasmės ir lūkesčiai. Nors finansinis atlygis išlieka svarbus, jis nebėra vienini- telis motyvas“, – paaiškino dr. A. Savicka. Darbas vis dažniau su- vokiamas kaip erdvė, kurioje galima ne tik atlikti pareigas, bet ir augti kaip asmenybei.

VU Psichologijos instituto doc. dr. Ieva Urbanavičiūtė pabrėžė, jog darbo pasaulis sparčiai keičiasi.

„Man atrodo, pastaruoju metu ateina supratimas, kad karjera nebūtinai yra nuoseklus ir tiesus procesas. Tad natūralu, kad žmonės išbando įvairias darbo formas, taip pat ir freelancerio (laisvai samdo- mo darbuotojo, – aut. past.) kelią“, – sakė profesorė.

Jos žodžiais, kai kuriems žmonėms būdingas didesnis noras nepriklausyti nuo darbdavio, turėti lankstų darbo grafiką, saviraiškos laisvę, o kartu kyla ir didesnė tolerancija neapibrėžtumui.

Įprasta, jog laisvai samdomo darbuotojo kelias siejamas su teigiamais dalykais, pavyzdžiui, darbo ir asmeninio gyvenimo pu- siausvyra, laisve, geru patyrusių specialistų uždarbiu. Visgi reikėtų atkreipti dėmesį ir į tai, kad kartais žmonės imasi tokių darbų, nes tiesiog negali pragyventi iš samdomo darbo.

„Tai vadinama gīg darbu „iš reikalo“ ir jis gali turėti net ir labai neigiamą pusę, nes tokiais atvejais žmonės dažnai turi nestabilias pajamas, stokoja socialinių garan- tijų ir susiduria su didesniu nesau- gumu dėl ateities“, – pažymėjo I. Urbanavičiūtė.

Šiuolaikinis žmogus per daug išsekęs nuo nuolatinio produktyvumo reikalavimo

Šiandien vis dažniau kalbama apie emocinį ir psichologinį darbuotojų išsekimą kaip apie naujo tipo civilizacinį reiškinį.

„Man atrodo, pastaruoju metu ateina supratimas, kad karjera nebūtinai yra nuoseklus ir tiesus procesas“, – teigė VU Psichologijos instituto doc. dr. Ieva Urbanavičiūtė / Asmeninio albumo nuotr.

Lietuvos socialinių mokslų centro Sociologijos instituto doktorantė Justina Krauledaitė išskyrė, kad technologijos ir nuotolinis darbas iš esmės keičia darbuotojų požiūrį į darbo prasmę / Asmeninio albumo nuotr.

Jį lemia ne vien augantis darbo tempas, bet ir nuolatinis skaitmeninis pasiekiamumas, kuris panaikina aiškias ribas tarp profesinių pareigų ir asmeni- nio laiko.

„Tokiose sąlygose žmogus jaučiasi tarsi nuolat „įjungtas“, esantis savotiškame budėjimo režime, o tai ilgainiui ardo vidinį balansą ir silpnina atsparumą stresui“, – išdėstė A. Savicka.

Jos vertinimu, vis daugiau žmonių savo profesinį pasirinkimą sieja ne tik su karjeros perspektyvomis ar finansinėmis galimybėmis, bet ir su klausimu, kiek konkreti veikla leidžia išlaikyti sveiką gyvenimo ritmą ir užtikrinti psichologinę gerovę.

Darbo ir asmeninio gyvenimo dermė dažnam tampa nebe pageidaujamu, o esminiu karjeros pasirinkimo strategijų kriterijumi.

„Nuo ambicijos iki perdegimo žingsnių nėra tiek daug, kiek atrodo. Apie tai labai išsamiai ir šiuolaikiškai parašė filosofas Byung-Chul Han knygoje „Nuovar- gio visuomenė“. Nuoširdžiai reko- menduoju perskaityti visiems, ke- liantiems tokius klausimus“, – ak- centavo J. Malakauskienė.

Pašnekovė tęsė mintį, jog darbuotojas neretai perdėto produktyvumo reikalauja pats iš savęs. Pareigos turi labai konkretų ribų rėmelį, o galimybės atrodo beribės, todėl žmogus linkęs testuoti, kur tos galimybių ribos yra ir ar apskritai jos egzistuoja.

I. Urbanavičiūtė teigė, jog šiuolaikinis darbo pasaulis išties gali pasirodyti labai intensyvus ir sekinantis. Pašnekovė pastebi, jog tą byloja ir nerimą kelianti perdegimo statistika.

„Darbas vis dažniau suvokiamas kaip erdvė, kurioje galima ne tik atlikti pareigas, bet ir augti kaip asmenybei.“

2024 m. VU profesinio perdegimo tyrimas rodo, kad didelę ir vidutinę perdegimo riziką patiria apie 35 proc. darbuotojų. Lietuva patenka tarp trijų valstybių, kuriose perdegimo rodikliai yra aukščiausi, greta Japonijos ir Nyderlandų.

Lietuvos socialinių mokslų centro Sociologijos instituto doktorantė Justina Krauledaitė išskyrė, kad technologijos ir nuotolinis darbas iš esmės keičia darbuotojų požiūrį į darbo prasmę. „Šiuolaikiniai dar- buotojai vis labiau vertina lankstumą, kuris leidžia derinti profesinę veiklą su asmeniniais poreikiais ir kasdieniais įsiparei- gojimais“, – aiškino J. Krauledaitė ir papildė, jog dėl lanksčių ribų tarp darbo ir gyvenimo laiko darbas neretai persikelia į vėlesnes valan- das, o technologijos sukuria nuola- tinio pasiekiamumo būseną.

Pašnekovės teigimu, silpnėjant kasdieniam ryšiui su kolektyvu, didesnė reikšmė tenka užduočių prasmingumui ir identifikacijai su organizacijos veikla.

Lietuviai blaškosi tarp tvarumo ir turėjimo

JEI NEPRIKLAUSOMYBĖS AUŠROJE, 1990-AISIAIS, LIETUVOS ŠEIMOS, YPAČ MOČIUTĖS IR MAMOS, DAŽNAI PANAUDODAVO ANTRĄ KARTĄ TURIMUS DRABUŽIUS: MEGZTINIUS PERMEGZDAVO Į KOJINES, PERSIŪDAVO SUKNELES, IŠ VYRIŠKŲ MARŠKINIŲ GAMINDAVO MAIŠELIUS AR PRIJUOSTES. TAI BUVO NE TIK BŪTINYBĖ, BET IR GYVENIMO BŪDO DALIS, SĄLYGOTA EKONOMINĖS SITUACIJOS IR RIBOTŲ IŠTEKLIŲ. TAI ŠIANDIEN TVARUMAS YRA NEBE BŪTINYBĖ, O MADA, ESTETINIS PASIRINKIMAS IR RACIONALI KULTŪRA.

Vis dažniau perka ne tik iš poreikio

Emocinis pirkimas yra vienas iš būdų tvarkytis su problemomis, save išreikšti, kai nerandama kitų, konstruktyvesnių būdų. O šiuolaikinis žmogus vis dažniau perka ne tik iš poreikio.

„Suvokimas apie tvarumą didėja, tačiau troškimas turėti išlieka“, – nurodė EQUASS kokybės auditorė, Vilniaus universiteto dėstytoja ir mokymų trenerė Ieva Adomaitytė Subačienė.

Ji paminėjo, kad vartojimas išlieka didelis ir dėl ekonominio augimo. Pastarąjį dešimtmetį Lietuva buvo tarp sparčiausiai augusių ES valstybių, o didėjant pajamoms kito ir gyventojų įpročiai. Bankų tyrimai rodo, kad žmonės daugiau išleidžia šven-tėms, dovanoms ir kelionėms.

Finansų ministerijos duomenimis, 2025 m. mūsų šalyje vidutinės darbo pajamos ir toliau auga sparčiau nei infliacija, todėl žmonės gali daugiau leisti, nei prieš kelerius metus.

***Suvokimas apie
tvarumą didėja,
tačiau troškimas turėti
išlieka.***

Pašnekovė pridūrė, kad žmonės vis dėlto renkasi ekologiškesnes prekes ar pakuotes, tvaresnes keliones, elektromobilius ar hibridinius automobilius. „Bet tai nereiškia, kad visuomenė nustos vartoti“, – pabrėžė mokymų trenerė I. Adomaitytė Subačienė.

Tuo tarpu vaikų prekių „Mamų mugės“ įkūrėja Jurga Barbora Jauniškienė pabrėžė, kad žmonės turi išsiugdyti suvokimą – jis neateina pats / „Vilma Filma photography“

Mykolo Romerio universiteto (MRU) psichologijos studentė Gabija Kurakevičiūtė / Asmeninio albumo nuotr.

Mykolo Romerio universiteto (MRU) psichologijos studentė Gabija Kurakevičiūtė, dirbanti parduotuve-konsultante „Massimo Dutti“ drabužių parduotuvėje, teigė, kad vartoti gali beveik kiekvienas, tačiau noras turėti daugiau vis dar siejamas su sėkme ir pripažinimu.

„Kad ir kaip bebūtų, tie, kurie turi daugiau finansinių resursų, vartoja daugiau, nei tie, kurie jų turi mažiau“, – sakė G. Kura-kevičiūtė.

Pašnekovė pastebėjo, kad žmonės nori būti matomi ir reikalingi. „Tai yra natūralus žmogaus, kaip socialaus gyvūno, poreikis. Tačiau šiuolaikinėje visuomenėje šie norai dažniausiai realizuojami per materialius dalykus“, – argumentavo psichologijos studentė.

***Noras turėti daugiau vis
dar siejamas su sėkme ir
pripažinimu.***

Tuo tarpu vaikų prekių „Mamų mugės“ įkūrėja Jurga Barbora Jauniškienė pabrėžė, kad žmonės turi išsiugdyti suvokimą – jis neateina pats.

„Kai kurie turi natūralų pajautimą, gyvenimo saiką. Kiti turi nueiti iki dugno ir suprasti, kaip daiktai, tekstilė, dulkių kaupimasis daro įtaką“, – akcentavo „Mamų mugės“ įkūrėja.

Jos teigimu, šeimoje labiausiai išryškėja kaip daiktai braunasi į gyvenimą. Tėvai mato, kaip keičiasi augančių vaikų norai ir kaip tai lemia daiktų kaupimą. Žmogus gali išlaikyti savikontrolę, bet turint šeimą tai labai sunku.

Lietuvos žurnalistė, publicistė, TV laidų vedėja, prodiuserė, visuomenės veikėja, Edita Mildažytė pastebėjo, kad sąmoningas vartojimas šiandien irgi yra mada. / Asmeninio albumo nuotr.

„Kai pradedi skaičiuoti ir vertinti daiktų kiekius ne tik savo namuose, bet ir platesniame kontekste – pavyzdžiui, mugėse – pamatai šimtus tūkstančių daiktų, kurie naudojami tik tol, kol ima namuose dulkes kaupti. Tai parodo, kaip vartojimas gali užvaldyti žmones, net jei stengiasi gyventi atsakingai“, – pastebėjo J. B. Jauniškienė, prieš keletą metų įkūrusi išaugtų vaikų drabužių mainymosi platformą „Mamų mugė“.

„Massimo Dutti“ pardavėja-konsultantė G. Kurakevičiūtė pabrėžė, kad domisi mados tendencijomis, o darbe pastebi kokią patogumą ir pripažinimą drabužiai bei aksesuarai gali suteikti žmogui. „Neretai savęs klausiu, o kodėl aš taip negaliu? Tačiau susimąstau ir suprantu, jog iš tikrųjų man to nereikia. Daugumai nereikia, bet žmonės tai suvokia skirtingai“, – pripažino G. Kurakevičiūtė.

„Visada rasi priežasčių pasirinkti naudotą daiktą“

Su tvarumo idėjomis ryškėja ir vintažinės mados iškilimas – senų daiktų naudojimas, jų antras gyvenimas

. „Šiuo metu ypač populiari turėti kokią senovinį laikrodį ar kitus vintažinius aksesuarus“, – teigė I. Adomaitytė Subačienė.

Jai atitarė ir „Mamų mugės“ įkūrėja J. B. Jauniškienė. Ji išskyrė, kad pirkdami naują daiktą iš tikrųjų įsigyjame popierinės kokybės drabužį, nes greitoji mada yra apgaulė. „Naudotas daiktas nebūtinai blogesnis – jis gali būti net kelis kartus geresnis, nes nenusiburbuliavęs, ne-išsitampęs, nepakeitęs savo formos“, – paminėjo J. B. Jauniškienė.

O ir tvarumas suburia žmones: vieniems svarbu estetika, kitiems – atsakingas vartojimas. Naudota prekė dažnai yra geros kokybės, patikrinta, jei atrodo gerai po skalbimo ir naudojimo, tai gali tarnauti ilgai.

„Visada rasi priežasčių pasirinkti naudotą daiktą. Aišku, yra dalykų, kurių naudoti nevalia – pvz., apatiniai drabužiai ar batai, jie reikalauja atlikti dezinfekciją. Tam lieka erdvė pirkti naujus“, – papildė „Mamų mugės“ įkūrėja.

Lietuvos žurnalistė, publicistė, TV laidų vedėja, prodiuserė, visuomenės veikėja, Edita Mildažytė pastebėjo, kad sąmoningas vartojimas šiandien irgi yra mada.

„Tik kyla klausimas – kas iš tiesų daro didesnę žalą gamtai ir visuomenei: natūralūs kailiniai, kuriuos gali įsigyti nedau-gelis ir kurie nešiojami dešimtmečiais, ar dirbtiniai kailiai, prieinami visiems, perkami bet kada ir bet kiek?“, – akcentavo E. Mildažytė.

TV laidų vedėja paaiškino, kad kailiai, kurie dešimtmečius kabo močiutės spintoje, šiandien kur kas mažiau žalingi, palyginti su tuo, kokią taršą lemia masinė mada. Jos teigimu, net artėjant Naujiems metams, dėvėtų rūbų parduotuvės yra geriausias pasirinkimas.

„Jei viskas tviska ir blizga, tai nėra itin kokybiška, todėl vienam vakarui šimtą kartų geriau pasirinkti pigesnę dėvėtų variantą, nei siūti naują drabužį ir bandyti atrodyti išskirtinai“, – pabrėžė visuomenės veikėja. Ji neslėpė, kad pati taip ir daranti. Mat proginių suknelių, kurias moterys dėvi ne daugiau nei vieną kartą tikrai esą neverta pirkti naujų, verčiau naudotas.

TV laidų vedėja paaiškino, kad kailiai, kurie dešimtmečius kabo močiutės spintoje, šiandien kur kas mažiau žalingi, palyginti su tuo, kokią taršą lemia masinė moda / Patricijos Petrikaitės nuotr.

Tvarumas turėtų prasidėti nuo mažesnio kasdienio vartojimo

Nors žmonės renkasi tvaresnius sprendimus, vis tik tvarumo idėjas reikėtų įgyvendinti ir namų ūkiuose. Didžiausią atliekų kiekį Lietuvoje sukuria kelios vartojimo sritys, o viena pagrindinių – netinkamas atliekų tvarkymas buityje.

„Kalbant apie kasdieninį gyvenimą ir buitį, daugiausia atliekų susidaro ne svoriu, bet kiekiu – tai pakuočių atliekos. Kiekvienas apsipirkimas parduotuvėje reiškia daugybę vienkartinų pakuočių, kurios po produkto suvartojimo išmetamos“, – aiškino „Žaliojo taško“ marketingo ir komunikacijos vadovė Asta Burbaitė.

Pasak pašnekovės, apklausų duomenimis, apie 90 proc. gyventojų rūšiuoja atliekas visada arba dažniausiai. Vis dėlto, ypač plastiko rūšiavimo konteineryje, randama apie 50 proc. priemaišų – tokių atliekų, kurios buvo išmestos netinkamai. Tai trukdo efektyviam perdirbimui bei didina aplinkos taršą.

„Į plastiko konteinerius žmonės neretai meta buitinius plastiko daiktus, tokius kaip žaislai, dantų šepetėliai, plastikinės šlepetės ar kėdės, nors jie nėra pakuotės ir neturėtų būti rūšiuojami kartu“, – pažymėjo UAB „Ekonovus“ komunikacijos projektų vadovė Viktorija Palikauskė. Ji primena, kad rūšiavimo konteineriai skirti tik pakuotėms.

Daugiausia atliekų susidaro ne svoriu, bet kiekiu – tai pakuočių atliekos

Remiantis naujausiais Eurostato duomenimis, 2023 m. Europos Sąjungoje buvo perdirbta 42,1 proc. visų plastiko pakuočių atliekų. Tai reiškia, kad šis perdirbimo rodiklis per dešimtmetį išaugo vos apie 4 proc.

Nors viena pagrindinių problemų – netinkamas pakuočių atliekų rūšiavimas, galimybių prisidėti prie tvarumo yra daugiau. „Kalbant apie atsakingą vartojimą, pirmoje vietoje – mažesnis vartojimas. Kuo mažiau vartoji, tuo mažiau susidaro atliekų“, – sakė A. Burbaitė.

Berlyne esanti vintažinių drabužių parduotuvė „Humana“ / Patricijos Petrikaitės nuotr.